

De klimabevidste unge

Et kvalitativt casestudie af 13-17-åriges klimabevidsthed med fokus på deres forhold til naturen og fællesskaber

Elisabeth Albek
Kandidatspeciale i Sociologi, AAU.
10. semester, 2020
Vejleder: Hanne Louise Jensen
167.090 anslag

Abstract

This thesis aims to investigate what characterizes the climate awareness amongst climate conscious young 13-17-year-olds in Denmark. Their climate awareness unfolds with focus on their relation to nature and the communities in which they engage. The thesis is formed as a case study with a hermeneutic approach and the empirical data is collected in a combination between a virtual observation study and hereafter 7 interviews with climate conscious young people. The existing research reflects that the nature is important for children's development. The young people seek for pure relations in their communities and sees them as relations that require maintenance, which they are willing to invest. Their online communication functions as an arena for established offline communities more than a platform that emerges new communities per se.

Laurent Thévenot's justification logics are applied as a theoretical framework for the analysis of the empirical material used for analyzing how the informants justifies their climate conscious actions as a critique of the existing norm. Thomas Ziehes concepts regarding individualization combined with his notions on power relations between parents and children are used to unfold the young people's climate consciousness and climate conscious actions in their everyday life. Stephen Kellert's forms of appreciation and different perspectives of nature as a concept and their significance on climate awareness are used to analyze young people's relation to nature. Lastly, Simmels' depiction of forms of community in conflicts as being either case- or social communities to analyze the different types of communities in which the young people engage and based upon their degree and type of climate consciousness and the development in these communities.

The thesis concludes that young people perceives climate consciousness as being aware and to alter approach and actions in their daily life. They perform numerous climate conscious actions and especially air travels and meat consumption are subjects they have addressed and clearly stated views on. Their climate conscious acts can be perceived as a critique of the existing society. They experience challenges caused by their climate consciousness in both communities and in limited opportunities to unfold their climate awareness. The power relation between parents and their children are occasionally pushed so the young people is taking lead e.g. in deciding their family's vacation form. The thesis finds that vacation has emerged climate awareness in several of the informants if the destination has been a threatened area of nature. In general, they have a close relation to nature driving their lust of preserving it. It seems that there exists an interaction between their nature relation and their climate consciousness, though its origin isn't clear. The young people are engaged in different communities with both family, friends and acquaintances from climate political work. Some communities are solely built upon social interaction where the climate awareness is kept aside. Online communities seem to be solely oriented upon the case and not social interaction whereas other communities have progressed to along the road and contains both elements. These communities are considered as the strongest and most meaningful for the young people why there is a mutual relation between community and climate consciousness.

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	2
Introduktion	5
Gennemgang af litteratur.....	7
Problemformulering.....	13
Projektdesign	14
Hermeneutisk tilgang	14
Casestudiet	14
Metode	16
Kvalitativt metodevalg	16
Ændringer i processen som følge af Covid-19 pandemien.....	16
Internetetnografi	17
Det semistrukturerede interview	18
Validitet og reliabilitet	21
Teoretiske bidrag	23
Thevénots retfærdiggørelsesregimer.....	23
Thomas Ziehes teori om ungdommen.....	25
Kellert og værdsættelse af naturen.....	27
Barrierer for klimabevidsthed og forskellige natursyn	29
Samspil mellem og læsning af teoretiske bidrag	33
Analyse	35
Præsentation af informanter	35
Oversigt over analysen.....	36
Analysedel 1: Klimabevidsthed.....	37
Klimahandlinger i hverdagen	37
Barrierer for klimabevidstheden	38
Forældre påvirker de unges klimabevidsthed	42
Analysedel 2: Forholdet til naturen	46
At dyrke grøntsager og få ”jord under neglene”	46
De unges forhold til naturen	48
Samspil mellem klimabevidsthed og forhold til naturen.....	51
Analysedel 3: De unges fællesskaber	53
Teoretisk inspiration til den empiriske analyse	53

Ikke-klimabevidste fællesskaber.....	54
Klimabevidste fællesskaber.....	55
Fællesskab med forældre.....	56
Fællesskab på sociale medier i forhold til klimabevidsthed.....	57
Samspil mellem fællesskab og klimabevidsthed.....	59
Konklusion.....	61
Litteraturliste.....	64

Introduktion

Klimaforandringerne og dens konsekvenser får i disse år stor opmærksomhed, både i medierne, den offentlige debat og i befolkningen. De fleste danskere ser nu klimaforandringerne som et meget alvorligt problem og omkring halvdelen har inden for de senere år ændret vaner i en klimavenlig retning.

Næsten halvdelen af danskerne mener, at klimaforandringerne er det største problem verden står over for – kun i vores naboland Sverige deler flere den holdning (Ipsos 2019). Alligevel brugte danskerne i 2019 så mange ressourcer, at hvis resten af verden agerede på samme vis, ville det kræve 4,2 jordkloder, for at have nok ressourcer tilgængelige (DR 2019b & World Overshoot Day 2020). Der synes altså at være en uoverensstemmelse mellem at kunne se alvoren i klimaproblematikken, hvilket mange danskere kan, og så at ændre forbrugsvaner og livsstil, så de svarer til de ressourcer, der er tilgængelige på jorden.

Konsekvenserne af klimaforandringerne vil ifølge FN's klimapanel være meget alvorlige og kræver menneskelig handling (IPCC 2018). Netop derfor er det særdeles relevant at opnå viden omkring menneskets handlemønstre og forhold til klimaforandringerne. Klimasociolog Anders Blok udtaler *“der er brug for klimasociologiske studier af alle niveauer af social organisering. (...) i forhold til deres rolle i at forme og forandre såvel hverdagslige rutiner, medborgerskabsengagement, solidaritet og magt”* (Sociologisk institut 2018). Sociologiske studier kan altså være et vigtigt bidrag, til at imødekomme de klimaforandringer verden står over for.

I dette speciale undersøges det, hvad der karakteriserer klimabevidstheden, blandt klimabevidste unge 13-17-årige, ved at tale med de unge selv omkring deres forståelse. Netop valget af de helt unge som case er ikke tilfældigt. Billederne af den unge Gretha Thunberg og de unge aktivister i bevægelsen “Fieys for Future”, har gået verden rundt og har i høj grad medvirket til en bevidstliggørelse i befolkningen om, at klimaforandringerne er et alvorligt samfundsanliggende. I Danmark har de unge bidraget til, at politikerne har fået klimaet på dagsordenen og særligt folketingsvalget i 2019, som blev kaldt et “klimavalg”, menes de unge at have æren for (DR 2019a; Danmarks Naturfredningsforening 2019).

Flere meningsmålinger peger på, at det er de unge voksne på 18-30 år som tager klimaforandringerne og dens konsekvenser mest alvorligt (Concito 2018). Samtidig er tendensen i den voksne befolkning, at jo yngre man er, jo mere klimabevidst er man. Derfor er det nærliggende at formode, at gruppen af unge under 18 år er endnu mere klimabevidste end de 18-30 årige klimaforkæmpere. Det lader dog ikke til at være tilfældet, da en af få undersøgelser af unge under 18 års klimabevidsthed, viser at de er mindre klimabevidste end deres forældre (Grønhøj og Thøgersen 2009). Paradoksalt nok er de i mindre grad klar til at sætte handling bag deres ord og agerer derfor mindre miljøbevidst end forældregenerationen gør (Thøgersen og Grønhøj 2009).

Der er med andre ord et stort potentiale for, at unge kan komme til at handle klimavenligt, fordi de allerede har den klimabevidste tankegang. Det er derfor relevant for regering, civilsamfund og andre interessenter i at få flere klimavenlige borgere, at få viden om, hvad der får unge til at agere på klimabekymringen (Kemp og

Nielsen 2009:3). En anden årsag til at de unge under 18 år er en interessant aldersgruppe at undersøge i denne henseende er, at det ofte er voksne, der er respondenter i eksempelvis spørgeskemaundersøgelser og det er voksnes motivationsfaktorer i forhold til klimaet, som undersøges i de store danske klimaundersøgelser (Gundelach og Hauge 2012; Concito 2019).

Der er flere sociologiske vinkler at antage i argumentationen for vigtigheden af de unges bidrag. Dels er den nye ungdomsgeneration potentielt morgendagens klimaforkæmpere og meningsdannere og derfor er det sociologisk interessant og en oplagt case, til at anskueliggøre forandringer og sociale bevægelser (Gundelach og Hauge 2012). Yderligere er der et rettighedsperspektiv, hvor børn jf. Børnekonventionens artikel 12 har ret til at blive inddraget i forhold der vedrører dem og derfor er det væsentligt at undersøge deres holdninger og handlemønstre (Børnerådet 2020). Samtidig har de dog endnu ikke mulighed for at deltage i demokratiet eksempelvis gennem stemmeret og på den måde påvirke beslutningstagerne, på lige fod med voksne. Derfor er det nærliggende at undersøge karakteren af unges klimabevidsthed. I det følgende afsnit kortlægges forskellige aspekter af danske unges klimabevidsthed.

Gennemgang af litteratur

Det følgende afsnit omhandler eksisterende forskning og litteratur, omkring børn og unge og deres forhold til klimaforandringerne. Der er primært fokuseret på dansk forskning, da der kan være store kulturelle forskelle inden for klimabevidsthed. Der findes ikke meget forskning omkring børn og unge teenagers klimabevidsthed og derfor er der også medtaget forskning om danskeres klimabevidsthed generelt, samt unge mellem 18-30 år og deres klimabevidsthed, for at udfolde, den unge generations klimabevidsthed så godt som muligt. Derudover inddrages forskning omkring unges fællesskaber og deres forhold til naturen, da de indgår som delelementer i undersøgelsen.

Udviklingen i børns rettigheder og vilkår i den danske velfærdsstat

Informanterne i specialiets unge alder er en særlig omstændighed i undersøgelsen. I det seneste århundrede er der sket en stor udvikling i det samfundsmæssige syn på barnet som individ og ikke mindst på børns rettigheder. For at anskueliggøre rammerne omkring børn og unge i dag og udviklingen i et nyt børnesyn, vil der her følge nogle nedslag i udviklingen.

Efter anden verdenskrig blev en række reformer gennemført på børneområdet med det formål at få mere pædagogiske og professionelle indsatser over for børn og deres familier og dermed forebygge anbringelser uden for hjemmet. De sidste 30 år er der desuden sket en rivende udvikling inden for børns ret til at blive hørt og inddraget, blandt andet ved Danmarks underskrivelse af FN's børnekonvention, nedsættelse af Børnerådet, ophævelse af revselsesretten, barnets reform, anbringelsesreformen og overgrebspakken. Dette har blandt andet betydet, at børn skal høres i forhold omhandlende dem selv, at forældre ikke længere må afstraffe børn fysisk og at Danmark har underskrevet en konvention, hvor børnenes rettigheder skal overholdes (Børnerådet 2020). Det står altså i opposition til den tidligere barndomsforståelse, hvor barnet opfattes som et passivt individ. Nu er børnene anerkendt som individer, der skal høres og inddrages i sager omhandlende dem, ligesom de ses som selvstændige individer som har ret til medborgerskab og ikke som forældrenes produkt og ejendel (Harkes 2015:213pp).

Der er altså sket en stor udvikling i samfundets syn på barnet og barnets funktion i samfundet, hvilket også har bidraget til et øget fokus på barndommen inden for sociologien. Der er ofte tendens til *ikke* at inddrage børn og unges holdninger til deres eget liv, måske som følge af deres manglende evne til at reflektere på samme måde som voksne gør og det er ifølge Backe-Hansen (2012) problematisk, fordi det børn vurderer som vigtigt for deres eget liv ofte er anderledes end det voksne gør. Flere forskere som har forsket i børn og unges udvikling vurderer, at selvom alle burde inddrages, kan alder nogle gange være mere ekskluderende end kønsforskelle, etnisk tilhørsforhold og andre marginaliserede grupper (Backe-Hansen 2012:19).

Det nye fokus der er kommet på, at børn også har ret til at blive involveret og inddraget når der forskes i forhold der vedrører dem, er en grundholdning som også skinner igennem i specialet. De unges udsagn ses som gyldige fortolkninger og ikke noget, der skal analyseres med forbehold for alder, helt i tråd med, den hermeneutiske tilgang, som specialet antager.

Udviklingen i børns vilkår i omtalte periode, har både formet den generation, som oftest omtales som klimaforkæmperne - nemlig de 18-30-årige, men også den aldersgruppe, som vil være målgruppen for denne undersøgelse. De unge, som er informanter i dette speciale, hører under hvad der af nogle generationsforskere kaldes "New Millennials", som er personer født 2000-2012. Ifølge Fremtidforsk (Center for fremtidforskning) er de en del af en generation formet af finanskrisen i 2008, som afledte et fokus på genbrug, en forenethed med naturen og afstandtagen fra tydeligt forbrug. Samtidig dannes deres politiske ståsted i takt med, at klimaet fylder mere i dansk politik end nogensinde før (Levinsen 2018). Set i dette lys har de unge informanter i specialet fået en relativt klimabevidst tankegang ind naturligt. De er samtidig også en digital generation og en generation som er underlagt mange krav allerede i en tidlig alder, som man har set indikationer på, har en negativ indvirkning på deres trivsel. Derudover har de et anderledes forhold til sociale medier, hvor de er bevidste om, hvad de deler med hvem (Levinsen 2018).

Danskerne er blevet mere klimabevidste – men hvorfor?

I flere nyere undersøgelser, ses det tydeligt, at idéen om klimaforandringer for alvor er ved at få tag i danskerne (Concito 2018; Ipsos 2019). Igennem klimabarometeret, som er en undersøgelse foretaget af den grønne tænketank Concito, er det muligt at se en udvikling i de adspurgte danskeres svar gennem årene. I den seneste fra 2018 ses det, at lidt flere danskere end tidligere (25 % af alle adspurgte) oplever, at klimaforandringerne i "høj grad" eller "i nogen grad" påvirker dem der, hvor de bor. Ligeledes er andelen, der er bekymrede for, at klimaforandringerne vil være til skade for dem i deres levetid også steget. Barometerundersøgelsen viser desuden, at danskerne mener, at den primære årsag til, at det er nødvendigt at gøre en indsats mod klimaforandringerne, er ansvaret for "egne" kommende generationer (80 % af alle deltagende. Det er muligt at vælge flere svar.), mens ansvaret over for verdens mest fattige og udsatte, samt risikoen for krige og folkevandringer vægter noget lavere, med henholdsvis 33 og 23 %. Det tyder altså på, at danskerne er mere opmærksomme på de langsigtede konsekvenser i Danmark og vores nærområder end de udsatte landes situation netop nu (Concito 2018).

Unge voksnes forhold til klimaforandringerne

I en dansk kontekst har Gundelach og Hauge (2012) lavet et studie omkring unge voksnes forhold til klimaforandringerne. Det er interessant, fordi det adresserer samme tema og problemstilling som specialet,

men beskæftiger sig med en gruppe som er lidt ældre end de unge, der undersøges i specialet. De undersøger fire klimavenlige handlinger, som bl.a. at slukke lyset og flyve mindre. De ser at individets værdier spiller en rolle for, hvilke former for klimavenlig adfærd, man gerne vil udføre, mens de kropsligt indlejrede hverdagslivspraksisser og -rutiner spiller en rolle for, hvilke handlinger, der i sidste ende reelt laves om eller fortsættes.

Undersøgelsen viser, at de unge er meget bekymrede for klimaforandringerne, men synes det er svært at vurdere, hvilke handlinger, der er mest klimavenlige. Ligeledes påpeger forskerne, at de unges forståelse af, hvad der udgør en klimavenlig handling, ikke nødvendigvis stemmer overens med hvad der naturvidenskabeligt anses som mest klimavenlig når det kommer til at spare på fossile brændstoffer (Gundelach og Hauge 2012:52). Der kan både være svingende kvalitet i mediernes fremstilling af videnskaben, men der kan også fås forskellige fortolkninger af klimaforandringerne fra forskellige politiske partier og derfor afhænger menneskets forståelse af klimaforandringerne i høj grad af deres individuelle perception og fortolkning heraf. Det påpeges dog, at det ofte forholder sig således og at det derfor ikke behøver være noget negativt (ibid).

I specialet er det ligeledes formålet at få *de unges* forståelse af, hvad der er klimavenlige handlinger. Selvom deres viden eller fortolkning ikke nødvendigvis er naturvidenskabelig "sand", er den gyldig i en sociologisk kontekst, fordi den netop er sand for de individer, der undersøges. Hvis der, som Ulrich Bech påpeger det, skal politisk lederskab til, for at skabe handling, kræver det netop en viden om menneskenes forandringspotentiale og fortolkninger af klimaforandringer (Gundelach og Hauge 2012:52). Den naturvidenskabelige forståelse af klimaforandringerne er altså ikke nok, fordi det er verdens individer, der kollektivt skal handle, for at der sker en forandring.

Specialets formål er derfor at undersøge individets forhold til klimaforandringer ved at belyse hvordan individer fra én aldersgruppe er klimabevidste. Gennem den systematiske litteratursøgning er det blevet tydeligt, at der i forskning har været meget fokus på, hvor stor en del af populationen og hvilke aldersgrupper, som har set klimaforandringer som et alvorligt problem og eksempelvis hvilke tiltag de forskellige segmenter har taget for at blive mere klimabevidste. Mængden af forskning er dog noget mere begrænset når det kommer til at forklare *hvorfor* eksempelvis unge går mere op i klimaet end ældre og *hvad* deres klimabevidsthed indebærer. Denne undersøgelse vil netop fokusere på at udfolde begrebet klimabevidsthed blandt unge og forstå hvordan de fortolker og praktiserer den.

Menneskets forhold til naturen

Et af delelementerne i undersøgelsen er de unges forhold til naturen, som analyseres for at belyse dets samspil med de unges klimabevidsthed. Derfor er der her en kort introduktion til børns forhold til naturen, samt menneskets generelle forbindelse til naturen. Især fra psykologien kendes naturens rolle i forhold til at lindre mennesket for forskellige lidelser, heriblandt stress. Mennesket har historisk set været forbundet med naturen og har et genetisk iboende behov for at være i kontakt med naturen. Det at være biofil betyder at man har kærlighed til livet og det levende. Mennesket har altså en naturlig tiltrækning til naturen og vi har før i tiden været afhængig af naturen og haft den tæt på i vores dagligdag, da man hver især dyrkede jorden og afhang af dens afgrøder (Louv 2010). Richard Louvs bog "Last Child in the Woods" introducerer begrebet "Nature Deficit Disorder" eller på dansk "natur-mangel". Han mener, at børn i dag er fremmedgjorte fra naturen og mangler den fri leg i skoven og i naturen generelt. De kan vide en masse om klimaforandringer, men kender ikke til den helt nære natur fx i haven eller ved at ligge og kigge på skyer. Ligeledes påpeger han, at denne naturmangel kan være skyld i mange psykiske lidelser som ADHD og depressioner, fordi mennesket, har et biofilt tilhørsforhold til naturen og altså behøver den for at have det godt (Louv 2010). Mennesket er altså ifølge Louv historisk fremmedgjorte fra naturen, selvom han ser, at tendensen er ved at vende. Det er interessant i forhold til at naturen og dens eksistensgrundlag nu truer vores ellers moderne livsstil, i form af klimaudfordringerne. Det er ligeledes interessant i forhold til specialets informanter, som er klimabevidste 13-17-årige, fordi Louv netop påpeger, at børnene mangler kontakt med naturen.

I en dansk kontekst er mindre børn i dagtilbud og deres kontakt med naturen undersøgt. Her fandt man at børn som er ude i vild natur, klarer sig bedre på en række parametre i forhold til kost, sygdomme og søvn. Derudover er det gavnligt for deres motoriske og psykiske udvikling, ligesom det fremmer trivslen hos børnene. Derudover viser forskningen at pædagogers arbejde i naturen med børn kan være et godt startskud til større forståelse for naturfag senere i skolen (Ejbye-Ernst et al. 2019). Selvom der er tale om en helt anden aldersgruppe end i dette speciale, spørges informanterne i specialet ligeledes ind til deres barndomserfaringer med naturen. Tanken er netop, at naturforståelsen muligvis kan have en betydning for deres klimabevidsthed, fordi de har en anden forståelse for naturen og får lyst til at passe på den.

Dette giver anledning til at undersøge om de unges klimabevidsthed er skabt eller eksisterer i samspil med en forbindelse til naturen eller ud fra andre parametre. Derfor vil naturperspektivet inddrages i undersøgelsen, for netop at undersøge, hvilken indvirkning naturforståelse og en eventuel forbindelse til naturen, kan have på klimabevidstheden.

Unge fællesskaber og deres betydning

På samme måde som naturforhold, er de unges fællesskaber også et delelement i undersøgelsen af klimabevidsthed. Unge fællesskaber er blevet undersøgt i dansk kontekst og nutidens ungefællesskaber har mange fællestræk med de ungdomsfællesskaber, som tidligere er set (Bruselius-Jensen og Sørensen 2017). De centrerer sig stadig om store samfundsarenaer som skolen og familien. Der er dog også kommet nye strømninger i ungefællesskaberne i form af frivillige foreninger og kun i ringe grad fællesskaber som udelukkende kobler sig til sociale medier (ibid).

De unge anser hovedsagligt de sociale medier som kommunikationsplatforme, som kan understøtte de allerede etablerede fællesskaber (Bruselius-Jensen og Sørensen 2017:98). Der er ingen tvivl om, at de sociale medier og den online verden i det hele taget spiller en stor rolle i den nuværende ungdomskultur. I en undersøgelse fra Børnerådet af 9. klassers fritidsliv fra 2019, svarer hele 84 % af de unge, at de er sammen med deres venner online ved at sms'e, chatte eller snappe flere gange dagligt eller næsten hele tiden (Børnerådet 2020:8). Center for ungdomsforskning peger i deres undersøgelse på, at det interessante er, at de sociale medier ikke er definerende for de unges fællesskaber i sig selv, men skal ses som en platform, til at kommunikere og "vedligeholde" venskaber på. Selvom de unge ser især venner og familie som yderst betydningsfulde fællesskaber, ser de unge også disse fællesskaber som noget der både kræver prioritering og vedligeholdelsesarbejde – en prioritering de er villige til at foretage. Den øgede digitalisering medvirker således at dette vedligeholdelses- og prioriteringsarbejde principielt kan ske hele tiden og de holder derfor ikke nødvendigvis "fri" fra fællesskabsplejen når de kommer hjem (Bruselius-Jensen og Sørensen 2017:92)

Samtidig tegnes der et billede af, at de unge ser det som deres eget ansvar at opretholde og have mange fællesskaber for at have et rigt ungdomsliv. De søger derfor efter mere rene venskaber og fællesskaber som ikke kræver så stor en indsats at være en del af. I center for ungdomsforskningens undersøgelse identificerer de desuden to orienteringer blandt unge, som er "selvudfoldelse og selvinvestering" og "orientering mod idealer og et bedre samfund". De unge vil gerne gøre en forskel og sætte et aftryk, hvor deres kompetencer er i spil. De er orienteret mod dem selv og deres egen indsats, ligesom de har et brændende ønske om at gøre en forskel. Orienteringen mod idealer og et bedre samfund kan være idealistiske fællesskabsorienteringer mod eksempelvis et kristent fællesskab – eller som væsentligt i denne forbindelse – mod den grønne omstilling. For de unge er samfund, værdier og sagen i fokus. Fællesskabet drejer sig altså primært om at arbejde hen mod en sag (Bruselius-Jensen og Sørensen 2017:103). Overordnet set vægter de tryghed og tilhørsforhold i fællesskaber, hvad end det er med familie og venner eller om det er for en større sag (ibid).

I dette speciale bliver unges klimabevidsthed undersøgt gennem fællesskabers betydning. Det vil både blive undersøgt, hvorvidt de unge har særlige klimafællesskaber og om klimabevidstheden også har plads i deres

andre fællesskaber. I dette tilfælde kommer sociale medier også til at spille en rolle i interviewene, for at se hvordan de spiller en rolle for de unges klimabevidsthed.

Forældrenes påvirkning

Der er begrænset forskning, der sammenholder unges fællesskaber med deres grad af klimabevidsthed. Der er dog lavet flere undersøgelser omkring forældrenes og dermed familiefællesskabets påvirkning på unges klimabevidsthed. Selvom specialet ikke entydigt har fokus på forældrenes indvirkning, men også søger at undersøge klimabevidsthed og unges fællesskaber i en bredere kontekst, kan fundene fra undersøgelserne være med til at anskueliggøre karakteren af klimabevidstheden blandt unge.

Den forskning der er tale om, er udført af Alice Grønhøj og John Thøgersen (2011) fra Aarhus Universitet, som forsker i unges forbrugsvaner og består af tre studier, som alle undersøger forskellige aspekter af forældrenes påvirkning af børnene i forhold til klimaspørgsmålet. De beskæftiger sig med en yngre aldersgruppe (16-18-årige) end i mange andre undersøgelser, som ofte har fokus på de 18-30-årige og påviser en sammenhæng mellem forældres klimavenlige ageren, den opdragelse de har udført, samt deres kommunikation med barnet om disse og barnets klimabevidsthed.

”Action speaks louder than words” er titlen på en af Grønhøj og Thøgersens undersøgelser, hvor de påviser, at forældres handlinger påvirker børn i langt højere grad end deres holdninger. Selvom forældre har stærke miljøbevidste holdninger til nogle emner, er det ikke nødvendigvis ”nedarvet” til børnene, hvis ikke de også udfører synlige handlinger i den forbindelse. Det kommer især til udtryk, ved tre klimabevidste handlinger, som hvorvidt forældre køber økologiske grøntsager, hvorvidt de slukker lyset når de går ud af et rum og slutteligt om de affaldssorterer. Her ses det, at handlingen ”at slukke lyset”, i mindre grad påvirker børnene og det forudsættes, at det er fordi, det er en mere ”skjult” klimabevidst handling, hvor det at affaldssortere og handle efter klimavenlige principper er noget børnene i højere grad bemærker som værende klimabevidst adfærd og altså kopierer (Grønhøj & Thøgersen 2011:300). Dermed viser det, at især børn og unges *fortolkning* af forældrenes klimabevidste handlinger og holdninger er relevant og ikke nødvendigvis forældrenes mere ”usynlige” holdninger og handlinger. Internaliseret motivation er vigtigt for at mennesker handler klimabevidst. De unge viser mindre internaliseret motivation for at gøre ting for klimaet end deres forældre, men deres motivation for at handle klimavenligt har rødder i familiens deskriptive normer, forældrenes internaliserede motivation til at handle klimavenligt og den autonome forældreopdragelsesstil og struktur i hjemmet.

Samlet set, er det interessante, at der findes en sammenhæng mellem forældres klimabevidsthed og klimabevidste handlinger og deres børns forhold til samme, som afhænger af, at børnene tager ejerskab over

klimabevidstheden. Hvor Grønhøj og Thøgersen har et forbrugsfokus i form af deres forskningsfelt, vil specialet her, have en mere sociologisk tilgang, hvor formålet ikke er, at undersøge de unge som forbrugere, men nærmere at opnå en større forståelse, for deres klimabevidsthed. Specialet vil ligeledes undersøge hvad der har en betydning for unges klimabevidsthed. Det vil ikke have et særligt fokus på forældrenes rolle, selvom det også får en betydning som et ud af flere fællesskaber de unge deltager i. Derfor vil de unges fællesskaber undersøges, ud fra karakteren af fællesskabet og ikke blot om medlemmerne i fællesskabet er klimabevidste eller ej, fordi de tidligere undersøgelser netop viser, at det er den internaliserede del, som har betydning for klimabevidsthed.

Problemformulering

Dette speciales grundidé tager udgangspunkt i at undersøge hvad der kendetegner klimabevidstheden blandt unge 13-17-årige, som definerer sig selv som klimabevidste. Ønsket er at undersøge hvordan de unge praktiserer deres klimabevidsthed og hvilke udfordringer, de møder i den forbindelse. Klimabevidsthedens karakter vil yderligere blive undersøgt gennem informanternes forhold til naturen og gennem de fællesskaber de indgår i. Dette leder til specialets problemformulering:

“Hvad kendetegner 13-17-åriges klimabevidsthed og hvilke betydninger har fællesskab og de unges forhold til naturen i den henseende?”

Problemformuleringen er todelt. Med første del, ønskes det at opnå et billede af, hvad de unge definerer som værende klimabevidst og hvordan klimabevidsthed udføres. Klimabevidstheden ses som noget der står i forhold til det gængse samfund og derfor er der også fokus på de situationer, hvor de unges klimabevidsthed udfordres. I anden del, undersøges to aspekter; de unges fællesskaber og disses samspil med deres klimabevidsthed, samt de unges forhold til naturen og betydningen for klimabevidstheden. Disse to aspekter benyttes til at belyse forskellige karakteristika omkring de unges klimabevidsthed.

Projektdesign

Hermeneutisk tilgang

Specialets problemstilling vil blive besvaret ud fra en hermeneutisk tilgang. Her forstås en erkendelse af, at det er de unges fortolkning af deres klimabevidsthed og udførelsen af denne, der er interessant for besvarelsen af problemstillingen. De unges fortællinger analyseres og fortolkes med hjælp fra orienterende teoretiske begreber og det er altså ikke udelukkende de unges selvopfattelse, der er væsentlig, men samspillet mellem denne og den senere fortolkning. Fortolkningen, af informanternes fortolkning, sker ved at indramme deres *erfaringsnære* begreber med mere samfundsvidenskabelige *erfaringsfjerne* begreber (Gilje og Grimen 2002:169pp). Derudover afspejles den hermeneutiske tilgang til feltet også i den forforståelse jeg har opnået omkring feltet inden dataindsamlingen. Indledningsvist har jeg lavet internetetnografi, som har bidraget til min forforståelse for casen, hvilket er essentielt i hermeneutikken, idet meninger ikke kan fortolkes uden en forståelse for dets kontekst (Gilje og Grimen 2002, 176p). Den indledende forståelse giver mulighed for at finde en retning for undersøgelsen (ibid). Det er derfor vigtigt at være opmærksom på de forskellige former for forforståelser jeg bringer ind i undersøgelsen. I dette tilfælde drejer det sig dels om mit ståsted og tidligere erfaring som, ud fra en hermeneutisk vinkel, uundgåeligt vil have indflydelse på min fortolkning af data, men også det eksisterende forskning og teori på området som er læst til formålet. Et centralt element i det hermeneutiske perspektiv, er den hermeneutiske cirkel, som viser at begrundelser for fortolkninger af helheden udelukkende kan forstås ud fra delene, ligesom begrundelser for fortolkninger af delene kun kan forstås ud fra helheden. Der er her tale om begrundelsessammenhænge for fortolkningen. Det vil sige, at analysen tager fat i enkelte dele af informanternes udsagn og for at begrunde den fortolkning, der laves heraf, henvises der til helheden (Gilje og Grimen 2002:178).

Casestudiet

Specialet er udformet som et casestudie, hvilket muliggør at få en nuanceret og dybdegående viden om et fænomen (De Vaus 2001:220). I selve casebegrebet er en indlejret formodning om, at casen enten relaterer sig til en mere generel sammenhæng eller skal repræsentere et særligt fænomen, som står uden for normalen. Det kan ses som en empirisk analyse af et samtidigt eller historisk fænomen i den sociale kontekst hvor fænomenet udfolder sig (Antoft og Salomonsen 2007:30pp). I dette tilfælde er casen ikke som sådan et afgrænset sted, fællesskab eller begivenhed, men stadig et forsøg på at forstå *hvorfor* og *hvordan* en given gruppe agerer. Ligeledes er de unges forhold til klimabevidsthed undersøgt med en formodning om at de repræsenterer en del af den klimabevidsthed, der finder sted blandt unge i landet generelt. Her er tale om et snævert fokus på klimabevidsthed og selvom de unge ikke nødvendigvis kender hinanden, kan de siges at være en del af samme "fænomen" idet de alle er unge og klimabevidste i samme tidsperiode.

Casestudiet har fra start haft et induktivt udgangspunkt, idet feltet er tilgået med åbne øjne og uden forudindtagede teoretiske perspektiver. I dataindsamlingen og analysen har der været en vekselvirkning mellem den induktive og deduktive tilgang, hvori teoretiske bidrag har spillet en rolle for fortolkningen af datamaterialet (Antoft og Salomonsen 2007:34). Den teoretiske tilgang skifter mellem *det teorigenererende casestudie* og *«teorifortolkende casestudie»*. Det skyldes at hovedformålet med specialet er, at få en forståelse for informanternes klimabevidsthed og ikke at undersøge hvorvidt en given teori har forklaringskraft i forhold til casen, som det vil være tilfældet med en ren deduktiv tilgang. Undervejs har teoretiske bidrag dog hjulpet med at belyse de empiriske fund og det har altså haft karakter af at være teorifortolkende. Til slut i analysen er fremgangsmåden mere teorigenererende, forstået på den måde, at de teoretiske bidrag ikke har kunnet forklare alle de empiriske fund eller at empirien også vil kunne fortolkes på anden vis og derfor er der genereret ny empirisk viden. Denne vekselvirkende tilgang har rod i hermeneutikkens syn på fortolkning, som noget der både skal ses ud fra de enkelte dele og fra helheden (Gilje og Grimen 2002:178).

Metode

Kvalitativt metodevalg

Specialets empiri består af kvalitative interviews med syv unge i alderen 13-17 år, samt indledende virtuel etnografi på det sociale medie Instagram. Valget af den kvalitative metode til at undersøge specialets problemstilling, skyldes et ønske om, at opnå en mere dybdegående *forståelse* for de unges klimabevidsthed. Det kvalitative interview giver mulighed for at gå mere i dybden med og nuancere et givent emne, end det umiddelbart lader sig gøre med den kvantitative metode og derfor blev det fundet brugbart i denne sammenhæng.

En ulempe ved dette valg af metode er, at det bliver en gruppe unge, som deler en høj grad af klimabevidsthed, der bliver undersøgt. Det er med det kvalitative metodevalg ikke muligt at kortlægge unge 13-17-åriges generelle klimabevidsthed. I specialet anvendes metodetriangulering, idet der både benyttes virtuel etnografi og semistrukturerede interviews til at besvare problemformuleringen. Begge metodiske tilgange vil blive beskrevet og diskuteret i forhold til casen i det nedenstående. Metoderne har suppleret hinanden og den virtuelle etnografi har primært fungeret som en indgangsvinkel til feltet, som gav mulighed for at kunne stille spørgsmål til andre aspekter af klimabevidstheden online, som var fundet i den indledende empiriindsamling.

Ændringer i processen som følge af Covid-19 pandemien

Hensigten med specialet var oprindeligt at undersøge klimabevidste unges forståelse og praktisering af klimabevidsthed. Dataindsamlingen var planlagt til at foregå gennem observation og interviews med unge til en strejke for bevægelsen Fieys for Future (herefter forkortet FFF) samt på en efterskole med en klimaprofil. Eftersom Covid-19 pandemien lukkede både efterskoler og strejker midlertidigt, blev jeg tvunget til at tænke kreativt og ændrede derfor både metode og fokus. Interviews blev derfor holdt over skype og observationerne blev udført online som virtuel etnografi.

Nedlukningen og Covid-19 pandemien var i sig selv altoverskyggende begivenheder, som på mange måder har sat det normale hverdagsliv ud af spil. Jeg har inddraget enkelte spørgsmål omkring Covid-19 pandemiens indvirkning på de unges syn på klimakrisen for at undersøge, om det har haft indvirkning på deres klimabevidsthed. Der er tale om en metodisk sondring, nærmere end en analytisk del. Informanterne svarer overvejende, at det ikke har ændret deres holdning til vigtigheden af klimakrisen og de vurderer, at de hverken er blevet mere eller mindre klimabevidste under nedlukningen. Flere svarer dog, at det har vist dem, at det er muligt at leve et mere bæredygtigt liv med mindre transport og forbrug og at det giver dem håb. Derfor er svarene ikke med i analysen. Hvis deres generelle klimabevidsthed var anderledes end normalt, ville det kunne påvirke validiteten af undersøgelsen, fordi mine resultater således ikke vil være et udtryk for det generelle billede af de unges klimabevidsthed, men nærmere deres klimabevidsthed i en tid med Covid-19. Reliabiliteten ville i det tilfælde være lav, da de samfundsmæssige forhold ville være forudsætninger for

informanternes svar. Fordi disse forhold er næsten umulige at genskabe, ville det være svært for andre at gentage undersøgelsen og få samme resultat, på trods af gennemsigthed. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at samfundsforholdene under nedlukningen var en situation, der ikke er set lignende i mange år og derfor er det svært at forestille sig, at det ikke har influeret på informanternes svar. Der er dog tale om en mindre påvirkning, som ikke vurderes at have væsentlig betydning for essensen af resultaterne og dermed reliabiliteten.

Internetetnografi

Som nævnt tidligere, har Covid-19 pandemien medført, at online dataindsamling har været nødvendig og derfor har jeg benyttet mig af virtuel etnografi, til at observere unges klimafællesskaber på Instagram. Ligesom det gør sig gældende med ”klassisk” etnografi, er det med virtuel etnografi muligt at observere socialt liv på en mere eller mindre deltagende måde. Virtuelt kan det både dreje sig om at ”forfølge” forskellige udvekslinger online, ligesom man kan få forståelse for et fællesskab og den interaktion, der foregår på et givent medie (Larsen 2018). Som tidligere belyst, er det virtuelle liv en stor del af unges hverdagsliv i dag og der tales om, at grænserne mellem at være ”online” og ”offline” er udviskede, således, at det virtuelle liv, blot er en forlængelse af de unges ”normale” hverdagsliv. Derfor er det gavnligt, at studere de unges fællesskaber her, når det netop udgør en stor del af deres kommunikationsform og hverdagsliv.

Det har imidlertid vist sig, at de unge ikke har ret meget kontakt med hinanden netop på de Instagramprofiler, der omhandler klima. Observationen har derfor primært bestået i at observere dels hvad influenterne lægger op og hvordan der tales om klima, samt hvilke typer profiler informanterne følger og hvorfor. Der er benyttet en sidebaseret tilgang til dataindsamlingen, som har fundet sted på nogle specifikke Instagramkonti tilhørende nogle store klimainfluenter samt informanternes profiler på Instagram. I forhold til etik, er der nogle punkter, som skaber etiske dilemmaer, der adskiller sig, fra den ”klassiske” etnografi. I dette tilfælde drejer det sig især om at indhente informeret samtykke (Larsen 2018:209pp). I dette tilfælde, hvor informanterne er helt unge, er det særligt vigtigt at have indhentet samtykke, da de til dels stadig er under forældrenes ansvar. Det kan dog være problematisk, da man via et sådant medie, hurtigt observerer mange forskellige profiler, bare på ét opslag. Eftersom jeg kun har observeret de personer, der har samtykket til deltagelse og de store profiler, som de har tilkendegivet at følge, har jeg valgt ikke at orientere andre profiler end mine deltagere om internetetnografien. Jeg har vurderet, det må være en del af præmissen, for at have en stor profil på mediet med over 10.000 følgere.

Datamaterialet fra den virtuelle etnografi jeg har udført i dette speciale, består af mine feltnoter, som udgør mine erfaringer med at træde ind i feltet, mine observationer, der ligger udover det skrevne ord, tendenser osv., der alt sammen giver et indblik i feltet (bilag i).

Det semistrukturerede interview

Efter de indledende observationer på Instagram, foretog jeg syv semistrukturerede interviews, med unge i alderen 13-17 år. Undersøgelsen er udført ud fra en eksplorativ tilgang, hvor de indledende brede observationer af klimaprofiler på Instagram, klimarelaterede hashtags og en Youtubers serie, omkring det at blive klimatosse, er benyttet til at anlægge tematikker for interviewguiden. Interviewguiden er derfor opdelt i følgende tematikker:

- De unges forståelse, af klimabevidsthed
- De unges praktisering af klimabevidsthed i hverdagslivet
- De unges forhold til naturen
- De unges brug af de sociale medier i forhold til klima (Bilag A)

Interviewene blev som nævnt udført online over Skype eller Messenger. Overordnet set forløb det fint, på trods af et par afbrydelser og teknikproblemer. Med de online interviews følger dog også nogle metodiske overvejelser. I ét tilfælde var informanten efterskoleelev og netop tilbagevendt efter nedlukningen. Hun sad på sit fire-mandsværelse under interviewet og selvom der oftest ikke var nogen på værelset samtidigt med interviewet kom en af hendes værelseskammerater ind, netop som hun talte om hvordan det kunne være svært at være klimabevidst omkring sine venner: *"men jeg føler også lidt at der er et lille tabu forbundet med at være klimabevidst. Jeg føler der er mange, når jeg siger at jeg er vegetar, føler andre at jeg pådutter dem, at de er sådan klimasyndere."* (Bilag H:2). Her kommer hendes roomie ind, netop, som hun egentlig taler om, at det kan være svært med venner og tabubelagt. Her er det nærliggende, at tænke, at de ting hun siger muligvis ikke er de samme, som hun ville have sagt, hvis hun var alene. Det er en omstændighed som kan forekomme ved online interviews på en efterskole og værelseskammeraten forlod værelset et par minutter efter, så det igen lignede en mere typisk interviewsituation.

En anden efterfølgende refleksion er det forhold man opnår til informanten, når man interviewer online. På sin vis er man mere distanceret og kan ikke observere kropssprog osv. på samme måde som ved et fysisk interview, men det er givetvis også et andet rum, man indtræder virtuelt. Eksempelvis får man set noget af hinandens hjem og oplever måske ikke samme grad af ansigtstab som ved et fysisk interview. Eksempelvis lagde en af informanterne sig undervejs i interviewet ned i sin seng og talte videre, så man bliver også "lukket ind" i privatsfæren. Interviewviden har karakter af at være kontekstuel og skabes altså i det situationelle samspil mellem interviewer og informant (Kvale og Brinkmann 2013:84p). Derfor kan det have

betydning for den opnåede viden i interviewet, at samspillet givetvis har været anderledes end det ville forekomme under et fysisk interview.

Sampling af informanter

Det har været sværere end forventet at finde informanter til projektet. Jeg lavede et opslag på Instagram, med et skilt i samme stil som det man ser til klimastrejkerne, hvorpå der stod: "Klimabevidst? 14-16 år?" efterfulgt af en tekst med informationer. Opslaget taggedede jeg med følgende hashtags #klimatosse, #klimastrejke, #Fieysforfuture, #klima, #klimaforældrene, #klimaforandringer, #klimakrise og #miljøvenlig. Jeg fik, mod forventning, ingen informanter ad den vej. Venner og bekendte så dog opslaget og via dem fik jeg tre informanter, som ikke var en nær relation til dem, men eksempelvis en kollegas datter og en kusine. Derefter gennemsøgte jeg hashtags for at finde personer som så unge nok ud, til at kunne være med og kontaktede omkring fem af disse. Den ene var aktiv i Fieys for Future og fik to andre med herfra og en anden havde jeg fundet via hendes genbrugsshop på Instagram. Optimalt set havde der været en mere ligelig fordeling af køn. Det er derfor noget, der skal tages højde for, når specialet læses, at seks ud af syv informanter er piger. Netop fordi det er en kvalitativ caseundersøgelse, er repræsentativiteten på disse parametre ikke så væsentlig som ved eksempelvis spørgeskemaundersøgelser og det vigtige er her, at der er reflekteret over betydningen af køn, ligesom at de er repræsentative for casen generelt. I Concitos klimabarometer fra 2018 fastslås det at kvinder er mere klimabevidste end mænd, så det er en mulig grund til, at der er flere piger blandt informanterne (Concito, 2018). De tal er dog baseret på voksne over 18 og det er uklart om det forholder sig på samme måde blandt de unge under 18. Umiddelbart virkede interviewene ikke til, at have tydelige kønslige dimensioner, men det kan ikke udelukkes.

Min vurdering er, at informanterne i specialet er mere klimabevidste end den gennemsnitlige klimabevidste unge, selvom formålet blot var, at få unge som var klimabevidste i en eller anden grad. Det skyldes både at tre af dem er aktivister og at jeg har fundet dem gennem klimarelaterede hashtags, som de har brugt. De fem informanter, som jeg har fundet ved hjælp af venner og bekendte, er alle blevet tænkt på i relation til klimabevidsthed. Et eksempel er en veninde, som kommer til at tænke på sin kollegas datter, som hun aldrig har mødt, hvilket er foranlediget af, at kollegaen eksempelvis har fortalt om, at datteren ikke ønsker sig materielle gaver, er vegetar og lignende. Dermed har jeg ikke fået adgang til nogle af de unge som i lidt mindre grad er klimabevidste i deres hverdagspraksis, men holder det for sig selv, fordi den "historie" ikke ville nå flere rækker ud i bekendtskabskredsen. Der er altså en sandsynlighed for, at de som har meldt sig som informanter, er mere klimabevidste end gennemsnittet af klimabevidste i aldersgruppen.

Børn og unge som særlige informanter

Mine informanter befinder sig stadig i barndommen, men er i gang med en udvikling mod voksenstadiet – *ungdommen*. Selvom de i nogen henseender har mere frihed end mindre børn, til eksempelvis at deltage i undersøgelser, som ikke nødvendigvis er på foranledning af forældrene, så er det fortsat vigtigt at have øje for deres særlige status som børn. Selvom studier af børn har mange lighedspunkter med studier af resten af befolkningen, er der alligevel en række områder som gør metodearbejdet med børn og unge anderledes (Backe-Hansen 2012:17). Jeg har især oplevet det som udfordrende at kontakte de unge direkte på sociale medier, fordi det hurtigt kommer til at virke “forkert”, at skrive og spørge om de vil være med til et interview på skype. Derfor har jeg i de indledende beskeder skrevet, at jeg gerne vil tale med deres forældre også. Det har virket forholdsvis uproblematisk, men den online og dermed mere upersonlige kontakt, kan have været medvirkende til, at influenter ikke har villet dele mine opslag eller at potentielle informanter har undladt at kontakte mig.

At have børn som informanter, sætter også krav til metodevalgene og det er vigtigt at holde for øje, at de ikke har den samme vurderingsevne, som et voksent menneske har. Eksempelvis kan det være svært for mange børn at reflektere over sin egen situation og eksempelvis, at sætte den i forhold til andre (Backe-Hansen 2012:17). Som interviewer er det altid vigtigt at undgå at stille ledende spørgsmål. Når informanterne er børn og unge, er det, om muligt, endnu mere vigtigt, fordi de lettere kan påvirkes og kan have svært ved eksempelvis at nægte at svare på vinklede spørgsmål, på samme måde som voksne (Kvale og Brinkmann 2009:166). Derudover stiller det ekstra krav til operationaliseringen af spørgsmålene, når man arbejder med en ung aldersgruppe. Derfor har jeg haft stort fokus på at formulere spørgsmålene så de unge forstår dem og så det er i et hverdagsprog fremfor af akademisk karakter. Jeg har undervejs fået verificeret mine forståelser af informanternes udsagn for at højne validiteten, ved at sikre mig, at jeg har forstået deres svar rigtigt (Kvale og Brinkmann 2014:222).

På trods af blot fire års aldersspænd fra yngste til ældste informant, har man derudover kunnet mærke forskel på både længde af interviews og refleksionsevne fra de 13-årige til de 17-årige. Min subjektive vurdering er, at de 13-årige er ret reflekterede i forhold til deres omgivelser, fordi de allerede har taget stilling til et forholdsvis abstrakt spørgsmål, som klimakrisen. Med så få informanter, er det ikke muligt at sige noget generelt om udviklingen fra 13 til 17-årige i klimabevidstheden, men de yngste lader til at have et mere individbaseret fokus end de ældre og mere fokus på hvad deres familie gør, end hvad samfundet gør. Dette vil blive uddybet i analysen, men er også relevant i metodisk kontekst, fordi de har forskellige forudsætninger for at svare.

Alle informanter er anonymiseret i transskriberingerne og specialet generelt. Blandt de tre, som er aktive i FFF, er det dog muligt, at de kan genkende hinandens udsagn, hvis de læser specialet. Derudover er der

samtykke fra forældrene, til de yngste deltagere under 16 år, ved at det er gennem forældrenes computer/skypekonto, ligesom jeg har talt med flere af forældrene i starten af interviewet. Alle informanter var egentlig ligeglade med om jeg anonymiserede og optog og flere sagde også, at ”jeg behøvede altså ikke anonymisere”. Det er gjort alligevel med tanke på deres unge alder, hvor det måske ikke er muligt at gennemskue konsekvenserne ved, at ens udsagn ligger offentligt tilgængelige.

Klimabevidsthed som særligt felt

Magtforholdet i interviewene skiftede i nogle tilfælde fra at have en naturlig magtbalance, hvor interviewer som stiller spørgsmålene og rammerne for interviewet også er den, der har ”magten”. En efterfølgende refleksion er, at især når det kom til aktivisterne, havde de en meget større viden end jeg, ligesom alle informanter lever mere klimabevidste liv end jeg selv og derfor var magtbalancen i nogle tilfælde omvendt. Ofte har informanten mere erfaringsbaseret viden om det givne undersøgelsesfelt og jeg har eksempelvis tidligere interviewet kriminelle, som ligeledes havde et meget større kendskab til feltet kriminalitet eller livet som indsat, end jeg selv, uden jeg følte at magtforholdet skiftede. Klimabevidsthed som fænomen er dog i dele af samfundet, som jeg givetvis er en del af, karakteriseret som værende det moralsk rigtige og det kan være med til at forklare, hvorfor de klimabevidste unges valg virker mere beundringsværdige. Igennem observationerne har jeg fået indblik i, hvordan de eksempelvis griner ad folk som ikke er klimabevidste og kalder dem ”boomere”. Det er vigtigt at være opmærksom på, hvilke forskellige normer, positioner og narrativer der eksisterer i en interviewsituation, når interviewer og informant tilhører forskellige kulturelle grupper. Disse erkendes og opdages bedst, hvis interviewer på forhånd gør sig bekendt med normer og sprogbrug på området. Det kan siges at være tilfældet i forbindelse med den indledende internetetnografi, hvor mønstre i, hvordan der tales om klimabevidsthed på de sociale medier, har givet mig et vidst kendskab, som var relevant i interviewene. På trods af dette, oplevede jeg stadig nogle kulturforskelle, mellem interviewer og informant (Kvale og Brinkmann 2014:198). I tråd med hermeneutikken, bringes min forforståelse omkring klimabevidsthed i spil.

Validitet og reliabilitet

Den interne validitet i casestudier er ofte høj, fordi der netop dykkes ned i en lille case og få parametre, som er blevet undersøgt. Der forsøges ikke at sige noget om populationen ud fra få informanter, men den viden der er skabt i undersøgelsen, er sand i henhold til de pågældende informanter (Kvale og Brinkmann 2013: 318). I dette tilfælde er validiteten forsøgt højnet ved at metodetriangulere og benytte både virtuel etnografi og interviews, for på den måde at få en større forståelse af casen, ved at anskue den via forskellige metoder. Validiteten kunne være højnet yderligere ved, at observere og interviewe dels flere klimaprofiler eller flere ”offline” settings, som eksempelvis i skolen. Validiteten er desuden forsøgt højnet ved at være opmærksom

på operationaliseringen i forbindelse med interviewguide og den efterfølgende fortolkning (Gilje og Grimen 2002:170).

I forhold til reliabiliteten og muligheden for at reproducere undersøgelsen med samme resultat, hvis en anden udføre undersøgelsen, kan den for cases være relativt lav, da det er meget kontekstbestemt (De Vaus 2001:237). I dette tilfælde er den virtuelle information på Instagram relativt objektivt observeret idet den ligger frit tilgængeligt for alle og de har været uvidende om min observation og er dermed ikke biased af det. Det gør sig dog ikke gældende for interviewene som afhænger af konteksten. Derfor er den sociale kontekst forsøgt gengivet, gennem beskrivelser af settingen for interviewet og præsentation af informanterne. Reliabiliteten er forsøgt højnet gennem gennemsigtighed, generelt gennem metodeafsnittet, men også i form af interviewguide, observationsguide, feltnoter og transskriptioner.

Teoretiske bidrag

Teoretiske bidrag fra Laurent Thévenot og Thomas Ziehe, præsenteres i det følgende og bliver fortrinsvis benyttet i analysedel 1, hvor de unges klimabevidsthed og problematikker i den henseende undersøges. Til brug for analysedel 2 omkring de unges forhold til naturen, bliver særligt Kellerts teoretiske standpunkt udfoldet i det følgende, ligesom begreber omkring naturmyter inddrages. Analysedel 3 er empirisk funderet og begreber som benyttes til inspiration deri, findes i analysen. Til slut bliver teoriernes samspil diskuteret og min læsning af dem i forhold til, sammen at danne teoretisk ramme om analysen, vil blive tydeliggjort.

Thevénots retfærdiggørelsesregimer

Laurent Thévenots teori omkring retfærdiggørelsesregimer, bliver her præsenteret idet den er væsentlig i analysen af de unges klimabevidsthed som en kritik af de gældende normer i samfundet.

Laurent Thévenots teori er en kritisk sociologi om menneskers individuelle, sociale og politiske engagement og retfærdiggørelsesregimer i dette spektrum (Hansen 2016:11). Hans sociologi er en pragmatisk og kritisk sociologi, hvis grundsten blev lagt med Boltanski, i deres hovedværk *De la justification* fra 1991. Selvom Boltanski og Thévenot i den tidlige fase af deres forskning var en del af Bourdieus forskningscenter, distancerer den pragmatiske sociologi sig fra Bourdieus teori, ved at have et andet grundsyn på kritik. Den pragmatiske sociologi har den opfattelse, at aktører kan udføre en kritik af samfundet og at kritikken i stedet skal ses som en forhandling af goder i samfundet. Omdrejningspunktet for denne teori er netop menneskets kritik af uretfærdigheder i samfundet og ikke strukturerne, der skaber uretfærdigheden. Det særlige er altså hvordan de unge kritiserer magtforhold og forholder sig til legitime og illegitime måder at fremsætte kritik og begrundelser på (Boltanski og Thévenot 2011:49).

Thevénot udvikler en teori for handlinger, hvor aktørens handlinger skal forstås som investeringer i forskellige kategorier. Kategorierne udvikles for at opnå ækvivalens, altså en mulighed for at sammenligne forskellige kategorier (Hansen 2016:16,20). I den pragmatiske sociologi mener man, at nogle parametre skal være opfyldt for at en aktør kan fremføre sin kritik og blive taget alvorligt for den. Det drejer sig om parametrene; at uretfærdigheden skal referere til et fælles gode og at den kvalificeres i den givne situation i en slags bevisførelse. I en given konflikt, opstået mellem to personer, vil det være nødvendigt, at blive enige om, hvad der er relevante og irrelevante elementer og dermed fælles have en definition, som gør det muligt at forbinde situationen med andre lignende situationer. Således at man ikke argumenterer for, hvorfor man ikke burde flyve på ferie, med argumentet "du spiser ikke nok økologisk mad". Det kræver, en vis kalkulationsevne, hvor man forholder problemet, til en målestok, med forskellige kvalificeringer af virkeligheden og de aktører som tager del i retfærdiggørelsen (Thévenot 2011:47). Ækvivalensprincippet findes, således, at det er muligt at forsvare standpunktet eller handlingen, med en definition, som er mere

objektivt gældende, end en personlig tanke - ens personlige sag bliver dermed gjort almen gyldig (Boltanski og Thévenot 2011:48). Til det opstår forskellige verdener, med forskellige ækvivalenspunkter og med forskellige kvalificeringer af virkeligheden og kriterier for retfærdiggørelse, er følgende:

Den inspirerede verden, hvor den elementære relation til andre er passion. Her er de menneskelige kvalificeringer kreativitet og opfindsomhed, ligesom kreativitet også er et vurderingskriterie. Her gælder emotionelle informationer.

Den domestiske verden, hvor relationen til andre afhænger af tillid til dem. Den menneskelige kvalificering beror på autoritet og information gives mundtligt og anekdotisk, ligesom det er traditioner, der retfærdiggør kritik.

Den civile verden, hvor kollektive interesser er essentielle og informationsformen er formel og officiel. Her relaterer man til hinanden via solidaritet og kvalificeres med lighed. Man er en god borger, hvis man arbejder for det fælles bedste.

Opinionens verden. Her vurderes man ud fra sit ry og de menneskelige relationer er båret af anerkendelse og berømmelse kvalificerer eller retfærdiggør handlinger.

Markedsverdenen, hvor den menneskelige relation primært består af udveksling og handlinger kvalificeres af begær eller købekraft. Vurderingskriteriet er pris.

Den industrielle verden. I denne verden er produktivitet og effektivitet væsentlige vurderingskriterier og informationsformen fordrer målbare kriterier som eksempelvis statistik. Den primære relation er en funktionel forbindelse, ligesom den menneskelige kvalificering består af faglige kompetencer eller ekspertise indenfor et område, som altså er væsentlig, for at kunne retfærdiggøre sin kritik

Thévenot har tilføjet en **grøn verden** efterfølgende, med grundtanken om at kloden er et økologisk fællesskab for alle (inklusive ikke-menneskelige naturlige størrelser som fx planter og dyr). Denne grønne verden er selvkært yderst relevant for fortolkningen i analysen (Jørgensen et. al 2017:16) (Hansen 2016:23). Verdenerne findes sjældent i sin rene form i det virkelige samfund (Hansen 2016:26p).

Udover retfærdiggørelsernes verdener så har Thévenot også udformet, hvad der kaldes engagementsregimer, som bygger på retfærdiggørelsesregimerne. Engagementer skal forstås som ”den spændingsfyldte forbindelse mellem virkelighedens situationer og handlinger og det gode i alle dets former” (Hansen 2016:28). Han argumenterer for, at mennesker også engagerer sig i situationer, uden nødvendigvis at retfærdiggøre dem. De fire engagementsregimer er gensidigt udelukkende, hvilket vil sige, at når man engagerer sig i et regime, vil man uundgåeligt ofre noget på de andre.

- Det familiære engagement præget af nærhed, omsorg, venlighed, hjertelighed. Det kan også være et lokalsamfund eller den tryghed som findes i det vante.
- Planregimets engagement er præget af individuelle planer og projekter. Her er godet at føre planen ud i livet og ”projicere sig selv ud i fremtiden ved at sætte mål”.
- Det fælles godes engagement er præget af at ville definere og navigere efter ”det fælles bedste”
- Det eksplorative regimes engagement er præget af at afprøve og eksperimentere med nye og ukendte ting og tiltag (Jørgensen et. Al 2017) (Hansen 2016:27pp).

I specialet er det relevant i de tilfælde, hvor informanterne ikke nødvendigvis har brug for at retfærdiggøre en klimabevidst eller ikke-klimabevidst handling, men ”blot” engagerer sig i et givent område.

Teorien vil primært blive benyttet i den første analysedel, hvor de unges klimabevidsthed udfoldes. Her vil være fokus på, hvordan de retfærdiggør, deres klimabevidste handlinger i hverdagslivet, som kan ses som en kritik af den eksisterende norm blandt majoriteten som handler mindre klimabevidst. Derfor vil det teoretiske bidrag kunne anskueliggøre, hvordan de retfærdiggør disse handlinger. Den vil ligeledes benyttes til at undersøge, hvordan de retfærdiggør de handlinger de udgør som ikke er særlig klimabevidste, idet de må siges at komme i konflikt med den logik, de ellers som udgangspunkt opererer med. Her er det ligeledes interessant, ud fra problemformuleringens formål, at finde ud af, hvilke retfærdiggørelsesregimer eller områder, der får dem til at handle mindre klimabevidst. Er det eksempelvis det familiære regime eller det eksplorative og dermed retfærdiggørelsen i at have lyst til at opleve verden, som får dem til, at handle mindre klimabevidst? Det er interessant for at forstå hvad der kan afholde unge fra at handle klimabevidst og hvilke retfærdiggørelser, som er i spil i kritikken af den mindre klimabevidste måde, at leve på. Derudover bliver teorien benyttet til at undersøge nogle konfliktsituationer informanterne står i, ved at undersøge hvilke retfærdiggørelser og ækvivalensprincipper, de og deres modparter i konflikter henviser til, for at få deres kritik berettiget.

Thomas Ziehes teori om ungdommen

Thomas Ziehe er professor i pædagogik og beskæftiger sig med ungdommen og læring. Hans teori er relevant i analysen af unges forhold til klimabevidsthed, fordi han udelukkende beskæftiger sig med ungdommen og hvordan særlige ungdomstendenser påvirker deres valg og måde at anskue livet og samfundet på. Han argumenterer for, at der er sket en frisættelsesproces, i form af en sociokulturel frisættelse fra den kulturelle tradition. Det betyder ikke nødvendigvis at ungdommen reelt er blevet mere fri, men nærmere at ungdommen ikke længere er bundet op på traditioner. Særligt identiteten og dens dannelse er ikke længere bundet op på traditioner, således at man nærmest overtager en identitet fra sin forfædre, i form af eksempelvis profession, levevis osv. Identiteten kan nu afprøves og forandres løbende. Der opstår en *øget*

refleksivitet, i takt med, at ungdommen får muligheden for at forholde sig til sig selv, gennem den viden kulturen stiller til rådighed som sekundære erfaringer (Ziehe 1989:12).

I den kulturelle frisættelse sker der en udvidelse af det man forventer, drømmer og længes efter i sit eget liv også selvom det ikke er gangbart i det virkelige liv (Ziehe 2008, 30). Fordi man i dag, gennem kulturen, har en stor baggrundsviden om, at alt *lader sig forme*, betragtes det også som muligt (Ziehe 1989:13; Ziehe 2008:30). Netop fordi det ikke er skæbnen som fører én til sit mål, har den enkelte også et ansvar, hvilende på sig (Ziehe 2004:206). Han mener, at ungdommen har brug for en stabilitet og tryghed, fordi alt netop er formbart.

Det er her *individualiseringen* opstår og bliver den kulturelle moderniseringsproces, hvor man frigøres fra traditionelt forankrede tolkningsmønstre. Ungdommen har forståelsen af at disponible livsverdener er tilgængelige for sig og er frisatte. Det kan dog give en skarp beslutningskonflikt, fordi man har ansvaret for at lykkes, men også fordi realiseringsmulighederne, ikke altid følger forestillingen om spillerum (Ziehe 1989:14). Begreberne omkring refleksivitet, formbarhed og individualisering vil især blive benyttet i første analysedel, til at undersøge de unges klimabevidsthed. De vil bidrage til at undersøge om klimabevidstheden er en del af deres anskuelse, af deres livsforløb som formbart, hvor det er muligt, at skifte livsbane og forme det for sig selv. Individualiseringen, vil ligeledes benyttes til at anskueliggøre de unges forhold til situationer, hvor det klimabevidste livsforløb de har formet for sig selv, ikke er muligt at realisere fuldt ud.

De voksne og ungdommen

Ziehe har ligeledes udviklet teori omkring unges forhold til voksne. I takt med at ungdommen har opnået en øget refleksivitet har forholdet til de voksne også ændret sig. Der er ikke længere en fastsat skillelinje i forhold til, hvornår man overgår til de voksnes verden og unge kan få adgang til de voksnes verdener i dag ved at deltage i hverdagssituationer og eksempelvis gennem medierne. De klassiske områder som politik, seksualitet og forholdet til andre, der oprindeligt har været set som de voksnes domæne, er nu mere tilgængelige og gennemsigtige for de unge. Det giver dem mulighed for, at stille kritik af det etablerede (Ziehe 2008:40). Det er særligt relevant i forhold til specialet, når det kommer til at undersøge de unges forhold til sine forældre og familie i forhold til deres klimabevidsthed. Ziehe skriver: "*Kompetence- og magtområder mellem forældre og deres børn er på ingen måde fordelt entydigt til forældrenes fordel. Tværtimod ser vi en latent, ikke helt synlig vækst i de unges magt og kompetence over for de voksne, et forhold der kan munde ud i entydig overlegenhed hos de unge.*" (Ziehe 2008, 40). Forældrene kan derfor ikke nødvendigvis længere hævde at være mere vidende og magtfulde blot som følge af deres forspring i alder. Det skyldes den høje acceleration i samfundsforandringer og derfor vil forældrenes erfaringer 50 år tilbage, ikke kunne benyttes i samme grad som nu, da samfundet har ændret markant karakter siden da. Han mener ligeledes, at forældrene i stigende grad trækker sig tilbage til hjemmet og kun i visse tilfælde "går ud" for eksempelvis at gå i biografen. Det betyder at de i høj grad får deres information fra de unge, hvilket

efterlader de unge med en stor grad af magt i at informere og rådgive familien. Forældrene har stadig den materialistiske magt, fordi de betaler husleje, til en vis grad kan opstille regler for hvornår man skal være hjemme, hvilket tøj man skal have på osv., indtil et punkt hvor børnene flytter hjemmefra. Dog mener han, at de unge har så stor en magt, at forældrene forsøger at være ligestillede med dem og gerne vil holde dem hjemme, fordi magten fra forælder til barn ikke længere består i at skulle overtage en identifikation (Ziehe 2008:41pp). Derudover er det i dag ofte børn som giver forældrenes liv mening, hvilket også skaber et anderledes magtforhold end tidligere (ibid).

Dette teoretiske bidrag vil derfor benyttes til at analysere om formbarhed, individualisering og refleksivitet spiller en rolle for de unges klimabevidsthed. Derudover benyttes det i analysen af situationer, hvor de unge udfordrer voksne på deres domæner, med deres klimabevidste tilgang og kritik.

Kellert og værdsættelse af naturen

Dette teoretiske perspektiv anvendes til at udfolde informanternes forhold til naturen og at undersøge, om ens forbindelse med naturen også giver bevæggrunde til at ville beskytte den.

Stephen Kellerts teori baserer sig på Edward O. Wilsons biofiliske hypotese fra 1984 om at mennesket har en intuitiv og nedarvet tiltrækning til naturen, samt en biologisk trang til kontakt med alt levende og naturligt. Wilson mente, at det er et genetisk iboende behov mennesker har i forhold til en nær forbindelse med levende ting og levende processer (Kellert 1993:20). I denne henseende, vil det være Kellerts teoretiske udgangspunkt, som vil blive benyttet i analysen.

Kellert argumenterer for at menneskets identitet og personlige udvikling, er afhængig af dets forhold til naturen. Naturen har en indflydelse på vores emotionelle, kognitive, æstetiske og spirituelle udvikling og bidrager altså med en kulturel tilføjelse til den biofiliske tese. Væsentligt for specialets problemformulering er det endvidere, at han fastslår, at selv det at undgå at ødelægge elementer i naturen kan ses som reaktion på et behov for at forenes og forbindes med naturen og det levede liv omkring os. Han opstiller ni former for menneskeligt biologisk behov for det at være i naturen, men som også fungerer som indikatorer for menneskets værdisætning af og forbindelse til naturen (Kellert 1993:44). Typologierne er udformet på baggrund af en række feltstudier og er løbende tilpasset, alt efter det undersøgte felt. Dermed vurderer han at kategorierne *kan* være refleksioner af universelle udtryk for vores arters afhængighed af naturen. De er dog baseret på studier af jægere og indfødte folk og må derfor siges, at være mere skarpt stillet op, end de vil blive benyttet i analysen, da der er stor forskel på naturforståelsen, blandt eksempelvis indfødte i USA, som lever i og med naturen og danske unge. De forskellige kategoriers karakteristika, er dog behjælpelige som idealtyper, til at analysere de unges form for værdsættelse af naturen. Der er opstillet ni værdsættelsesformer, men kun de seks som er anvendt i analysen er medtaget og uddybet her.

Den utilitaristiske form for værdsættelse. På sin vis har alle biofiliske tendenser utilitaristiske elementer i sig, i den forstand at alle dele af det biofile forhold til naturen, har en evolutionær fordel. I den utilitaristiske typologi som den ses her, har mennesket i lang tid anskuet naturen som et stort overflødhedshorn af mad, medicin, tøj, redskaber og andre materielle fordele. Det nye er imidlertid de mere gemte værdier, som særlige arter, uopdagede økosystemer og organismer i de tropiske regnskove, som også kan bruges til at udvide jordens ressourcer. Derfor ses naturen i denne typologi, altså som udgangspunkt for menneskets mad, sikkerhed og generelt de ressourcer den kan give til mennesket (Kellert 1993:45).

Det naturalistiske aspekt ses som tilfredsstillelse ved en direkte kontakt med naturen. Det medfører ofte følelser som fascination og ærefrygt. Den værdsættelse som er associeret med denne typologi er en af de ældste drivkræfter for menneskets forhold til naturen. Desuden kan denne tendens ses som en stor nysgerrighed og iver for at udforske naturens verden (ibid).

Den æstetiske værdsættelse af naturen hævder Kellert, at have den mest magtfulde tiltrækning til mennesket. Det kan være konturerne af et bjerglandskab, de forskelligartede farver af en solopgang og den flydende bevægelse af en hval. Det medfører ofte følelsen af ærefrygt over skønheden ved naturen. Her vurderes naturens former ofte over de menneskeskabte æstetiske bygninger, ligesom fascinationen af store vilde dyr også ofte hører under den æstetiske værdsættelse (Kellert 1993:48). Wilson refererer til æstetikken som det centrale element i den biofiliske tese (Kellert 1993:49).

Den humanistiske form for værdsættelse afspejler dybe følelser af emotionel tilknytning til særlige elementer i det naturlige miljø. Ligesom det æstetiske perspektiv er fokus her ofte på store dyr, som store hvirveldyr, men kan også udvides til naturobjekter som ikke har mulighed for gensidig kontakt som eksempelvis træer eller landskaber. Det kan udtrykkes som en kærlighed til naturen og enkelte elementer heraf. Det kan resultere i at man tager sig af individuelle elementer i naturen. Oftest er denne type dog eksempelvis jægere, som nærmest går i et med naturen, for at være tæt på dyrene. Det vil føre til gruppefølelse, at man deler og samarbejder (Kellert 1993:52).

Den økologisk-videnskabelige værdsættelse af naturen kombinerer den økologiske biologiske tilgang, med den videnskabelige. Her opnås tilfredsstillelse gennem systematisk at studere naturen med særligt henblik på strukturen, funktionen og forhold i naturen, eksempelvis i form af hvilke dyr der hører til forskellige steder i fødekæden. Funktionen er viden, forståelse og evnen til at observere.

Den negativistiske tilgang til naturen er karakteriseret ved frygt og afskyelse af forskelle dele af naturens verden. Fremmedgørelse fra naturen ses ifølge Kellert ofte som ubelejligt og giver uønsket ødelæggelse. Han argumenterer dog også for at der kan findes fordele i at foragte og frygte naturen og eksempelvis engang imellem true aspekter af naturen. Desuden vurderer han det som godt for mennesket at frygte dele af naturen

for at se dets storhed. Han mener også at for at mennesket skal kunne udvikle sig mentalt kræver det elementer af fare og frygt (Kellert 1993:57).

Kellert ser ikke typologierne som dækkende til at beskrive det biofiliske kompleks, men han mener at de kan anvendes til systematisk at analysere menneskets forhold til naturen og dets rolle i udviklingen af selvet. Typologierne er idealtypiske, men er ikke gensidigt udelukkende, da et individ kan værdsætte flere aspekter ved naturen (ibid). I analysen benyttes typologierne til at udfolde informanternes forhold til naturen yderligere. Teorien vil i samspil med teorien omkring naturbarrierer og naturteserne, kunne bruges til at analysere, hvilken rolle informanternes natursyn kan spille i deres klimabevidsthed.

Barrierer for klimabevidsthed og forskellige natursyn

For at belyse de barrierer mennesket kan møde i at udføre klimabevidsthed og forskellige natursyn som giver forskellige syn på klimabevidsthed, benyttes Peter Kemp og Lisbeth Wiithøft Niensens filosofiske analyse.

De pointerer, at den er skabt for at orientere de sociologiske undersøgelser, som de mener er relevante for at overvinde barrierer i klimabevidstheden (Kemp og Nielsen 2009:14). Det er dermed ikke en feltundersøgelse eller en sociologisk teori, som andre teoretiske bidrag i specialet, men ikke desto mindre, er den vurderet brugbar til at anskue menneskets forhold til naturen i samspil med den samfundsvidenskabelige forståelse af klimabevidsthed. Det er altså en samling og analyse af forskellige sociologiske, filosofiske og samfundsvidenskabelige perspektiver på klimabevidsthedens psykiske og fysiske barrierer, med henblik på at tage et første skridt i retning af at udforme den dannelse og uddannelse, som de vurderer nødvendigt, for at befolkningen kan engagere sig mere i kampen for klima og miljø. De næste skridt vurderer de som bl.a. sociologiske feltundersøgelser af forskellige befolkningsgruppers oplevelser af barrierer i deres klimabevidsthed (ibid). I specialet vil bidraget dels blive benyttet som referencepunkt i analysedel 1, når det kommer til individernes erfaringer med, ikke at gøre det mest klimabevidste i en række situationer. Hovedsageligt vil det dog være deres udlægning af naturmyter og synet på natur, som barrierer for klimabevidsthed, der vil blive benyttet i analysedel 2 omkring informanternes forhold til naturen. Kellerts teori omkring menneskets forhold til naturen, vil benyttes til den primære teoretiske analyse, af informanternes forhold til naturen. Naturmyterne som de dels er skitseret hos Kemp og Nielsen, men også Schwartz og Thompson, hvis perspektiv vil blive uddybet senere, vil fungere som bindeled til at forstå informanternes natursyn, i forbindelse med et mere sociologisk/samfundsvidenskabeligt perspektiv for øje. Selvom det altså ikke er en sociologisk teori i klassisk forstand, er det vurderet, at området, grundet dets samfundsrelevans netop nu og det kritiske tidsperspektiv, kalder på nytænkning i forhold til teoretiske bidrag og analysemetoder.

I Kemp og Nielsens undersøgelse listes en række *fysiske* og *psykiske* barrierer, som kan bremse individet i, at agere miljøvenligt på den bevidsthed de muligvis har gennem opnået viden. De forskellige barrierer vil kort blive uddybet herunder, mens den psykiske barriere omkring *naturmyter*, vil blive uddybet yderligere, da det er et teoretisk bidrag til analysedel 2 omkring informanternes forhold til naturen og dennes eventuelle forbindelse til deres klimabevidsthed. Det er væsentligt at pointere, at det kun er få af barriererne, informanterne i specialet oplever, som beror sig på de situationer, hvor de udfører en handling, som de ved ikke er det mest klimamæssigt korrekte. I resten af analysen, vil bidraget anvendes, som en slags ”*Sociology of Nothing*”, altså en sociologi om det der *ikke* praktiseres. Da informanterne i dette tilfælde i høj grad handler på deres klimabevidsthed, kan det teoretiske bidrag bruges til at sige noget om deres forståelse af parametrene, som nogle der praktiserer de tiltag, som andre ellers møder uoverkommelige barrierer omkring. De pointerer, at for at skabe en klimabevidst befolkning, hjælper det ikke blot at producere mere viden, om hvordan det står til med klimaet. Man må i stedet sætte sig ind i hvilke *barrierer* den enkelte møder, som tilbageholder vedkommende, fra at blive klimabevidst og handle på den tilgængelige viden (Kemp og Nielsen 2009:11). De fysiske barrierer skal forstås som nogle, der blokerer for en erkendelse af den fysiske verdens tilstand og er her kun kort forklaret.

Usynligheden. Vi har svært ved at forholde os til faren, så længe vi ikke kan se eller mærke ændringer og forhindringer for vores handlinger.

Kompleksiteten. Klimasystemerne er så komplekse, at vi ikke uden videre kan forestille os det. Derfor får vi ikke nødvendigvis det fulde billede af tingenes tilstand.

Umærkeligheden. Klimaforandringerne indeholder en umærkelighed for mennesket, i den forstand, at virkningerne af ens handlinger både ophober sig og er forskudte i tid.

Udover de fysiske barrierer findes også psykiske barrierer, som er forestillinger om os selv og naturen som blokerer for den enkeltes klimabevidste ageren.

Fatalisme. Denne overbevisning medfører en handlingslammelse, fordi individet er af den opfattelse, at ens handling ikke gør en forskel i det store billede. Her ses forandringerne enten som noget der er for sent at reagere på eller at der er for få mennesker som kan overbevises til at handle, hvorfor det ikke giver mening for den enkelte at udføre klimabevidsthed.

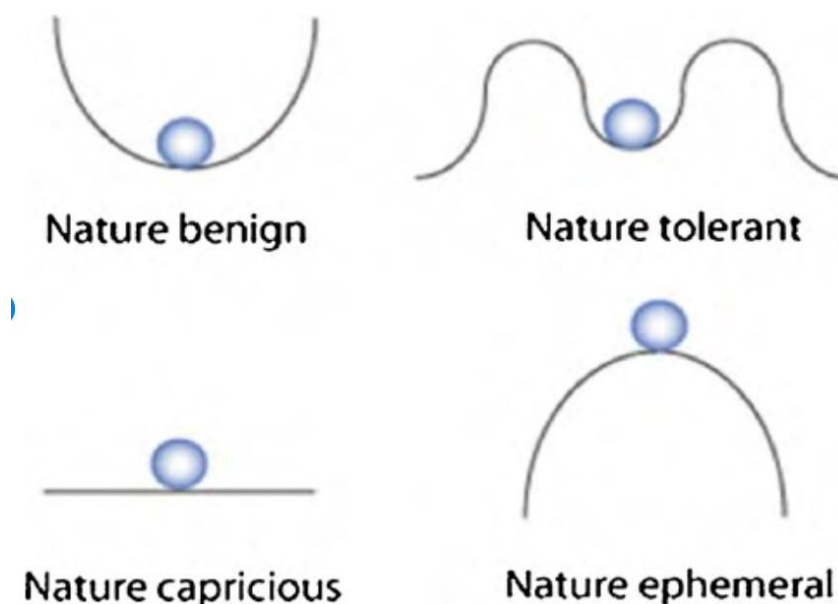
Ubetydelighedskomplekset. Komplekset består i, at det enkelte individ kan få den tanke at det intet kan udrette, fordi det kun gør en forskel hvis en stor gruppe mennesker handler. Derfor kan det enkelte menneske blive ubetydeligt. Dette gælder også på meso- og makroniveau, idet både virksomheder, kommuner eller hele lande, kan bruge samme argument.

Kortsynetheden består i at mange mennesker gerne vil sikre sine børn og børnebørn et godt liv på jorden, men at det er uvant for mennesket, at skulle tænke udover sin egen levetid og derfor kræver det en ekstra indsats, at skulle tænke så langsynet (Kemp og Nielsen 2009:13-15).

En del af Kemp og Nielsens bidrag indeholder også fire naturmyter, som bygger på værket ”Divided we stand – Redefining politics, Technology and Social Choice”, som beskæftiger sig med samfundsmæssige konsekvenser af teknologi. I værket undersøges det, hvordan klimaudfordringen samtidig kan fortælle os noget om politik, teknologi og sociale valg. Herfra bruges deres indledende typificeringer af fire forskellige naturforståelser, illustreret ved en bolds løbebane, herunder. Naturforståelserne er medtaget som et orienterende begreb, således, at det både er Schwarz og Thompsons teoretiske bidrag og Kemp og Nielsens mere nutidige bidrag som bruges til at beskrive naturmyterne og senere analysere ud fra.

Forskellige natursyn hos forskellige mennesker

Økologer, der har studeret kontrollerede økosystemer som eksempelvis skove, marker, søer osv. har fundet ud af, at forskellige institutioner, selvom de bliver præsenteret for de samme situationer, benytter sig af strategier baseret på fire forskellige fortolkninger af et økosystems stabilitet (Schwarz og Thompson 1990:4p). Se nedenstående figur.

4 Fortolkninger af et økosystems stabilitet (Schwarz og Thompson 1990:4p)

• **Den robuste natur (nature benign)**, her er naturen meget tilgivende og uanset hvad mennesket tilbyder den af aktivitet, kan man ikke røkke på den. Bolden vil altså altid glide tilbage, uanset mængden af forurening. Og styringssystemet kan altså være meget laissez faire omkring sin tilgang til naturen.

• **Den lunefulde natur (nature capricius)**, hvor naturen netop er lunefuld, i den forstand at institutioner med dette synspunkt hverken regulerer eller kan forudsige noget omkring naturen – de reagerer blot, ved forskellige naturhændelser. I Kemps udgave påpeges det desuden, at mennesket ikke har nogen mulighed for at påvirke hverken gennem politik eller individets egne handlinger.

• **Den tolerante natur (nature tolerant)**, denne naturform kan meget af tiden passe sig selv, men få handlinger kan skubbe bolden over puklen og forårsage skade. Derfor vil det ifølge Schwarz og Thompson kræve indblanding på statsligt niveau, men kræver kun at nogle minimumskrav er mødt, for ikke at gå for yderligt. Ifølge Kemp og Nielsen er regulering ikke nødvendig men i få tilfælde kan mennesket påvirke naturen så drastisk, at tolerancetærsklen overskrides og dermed vil det få katastrofale følger.

• **Den skrøbelige natur (nature ephemeral)**, som er sårbar overfor den mindste påvirkning. En sådan påvirkning kan føre til katastrofal ødelæggelse. Derfor må man behandle naturen meget varsomt. Denne holdning deler mange miljøbevidste og det kalder på et stort etisk ansvar for den enkelte (Schwarz og Thompson 1990:5) (Kemp & Nielsen 2009,33).

Schwarz og Thompsons naturmyter er opstillet således, at for de, der er overbevist om en given naturmyte, vil de andre natursyn fremstå irrationelle. De påpeger, at resultatet er, at samfundet ikke har mulighed for at være innovative, fordi der er ringe samarbejdsgrad mellem de forskellige natursyn (ibid). For hver aktør er logikken bag hans/hendes natursyn altså fuldstændigt rationelt ud fra synet på, hvordan verden hænger sammen. De mener ikke naturvidenskabens naturmyter kan stå alene, fordi det først bliver interessant, når det kobles sammen med samfundsvidenskaben. Det gøres, ved at undersøge hvordan en given aktør får sit natursyn (Schwarz og Thompson 1990:6). De kobler det derfor med en antropologisk typologi af Mary Douglas, som er baseret på, hvordan mennesker kan inddeles i socialgrupper på baggrund af kultur og politisk overbevisning (ibid).

I anden del af teorien sammenholder de mere kulturelle og politisk bestemte inddelinger med de forskellige syn på naturen. Grupperingerne skal forstås sådan at ingen syn er sande, men at hver gruppering af typer og institutioner fastholder hvert sit natursyn og derfor hænger menneskets forhold til naturen altså sammen med samfundsvidenskaben og kan ikke stå alene. Der er nemlig ikke tale om, at et individs forhold til naturen er ”tilfældigt” eller baseret på hans eller hendes emotionelle eller biologiske sammensætning, men afhænger af og er forbundet til samfundsmæssige forhold som klasse, politik og kultur (Schwarz og Thompson 1990:7). I dette speciale vil det politiske aspekt af informanternes forhold til naturen ikke blive analyseret, da der ikke er interviewdata, som vil kunne bruges i den forbindelse, ligesom at klasseforhold og klimabevidsthed er et helt projekt for sig. Dette teoretiske bidrag skal derfor udelukkende ses som bindeleddet mellem naturforståelsen og sociologien, for at anskueliggøre, den forbindelse der kan findes her, fordi natur også kan ses i en kulturel kontekst og ikke blot biologisk eller økologisk. Denne del af teorien vil derfor primært blive brugt til at analysere deres eget natursyn, men også deres forhold til andre som har andre natursyn, som

eksempelvis familie og ikke-klimabevidste venner. Selvom denne teori ikke kan bruges til at analysere selve *relationen* mellem informanter og folk med andre natursyn, kan det anskueliggøre grunde til de forskellige standpunkter.

Det er en ældre teori og meget er sket på klimaområdet siden da, ligesom grupperingerne af ”typer” af mennesker givetvis også ville se anderledes ud i dag, fordi klimabilledet har rykket sig. Derfor er det dog stadig et relevant perspektiv til at se klimaforandringer og forholdet til naturen. Det er også vigtigt at understrege at de fire kategorier eller rationaler er idealtypiske og at man nok særligt i dag, hvor de fleste ser klimaforandringerne som et problem og menneskeskabte, ikke udelukkende forholder sig på samme vis til klasser/kulturelle forskelle. De kan i hvert fald være forskubbede. Selvom man ser klimaforandringerne som et stort problem kan der dog stadig være *barrierer* som holder én tilbage. Disse kan eventuelt bunde i klasse/kultur, selvom det ikke vil blive undersøgt i nærværende speciale.

Samspil mellem og læsning af teoretiske bidrag

Teoriene der bruges i specialet, beskæftiger sig med forskelligartede emner og har ikke nødvendigvis samme tilgang til sociologien. I dette afsnit bliver det beskrevet og diskuteret hvordan disse teorier læses, til brug for specialets analyse, så deres samspil og funktion tydeliggøres.

Det overordnede blik i læsningen af teoriene i specialet er at se de unges klimabevidsthed, som stående i opposition til normen i samfundet. På den måde kan teoriene læses ud fra et konflikt- eller kritisk perspektiv, hvor klimabevidstheden og -kampen enten ses som værende en konflikt med andre mindre klimabevidste og ellers som en kritik af den etablerede måde at se og handle på i forhold til klimabevidsthed i befolkningen.

Laurent Thevénots teori omkring retfærdiggørelsesregimer udspringer netop af en kritisk teori, hvor fokus er på aktøren og dennes mulighed for at kritisere samfundet. I konfliktsituationer kan forskellige aktører retfærdiggøre sin kritik i forskellige verdener, for at det accepteres som en gyldig kritik af det værende. Det teoretiske bidrag fra Thomas Ziehe omkring ungdommen kan have karakter af kritik eller udfordring af det værende, fordi de unge i flere tilfælde former gældende normer, til mere klimabevidste handlinger. Især hans teori omkring skiftende magtforhold mellem unge og voksne, benyttes i analysen. Her læses teorien ligeledes ud fra at informanterne har mulighed for at kritisere, hvad der tidligere har været det voksne domæne, med deres klimabevidsthed.

Naturteorien hos Kellert omkring værdsættelse af naturen er mere individbaseret og kredser om den enkeltes værdsættelse af naturen og hvilken betydning det har for det forhold, man har til naturen. I denne forbindelse skal analysen af forholdet til naturen, ses som en helhed, sammen med Kemp og Nielsen samt Schwarz og Thompson og deres bidrag omkring klimabevidsthedens barrierer, herunder natursyn og disses forhold til

bestemte grupper af mennesker. Schwarz og Thompson viser hvordan mennesker som har forskellig opfattelse af naturen, ikke evner at se hinandens positioner og derfor vil være uenige i klimabevidsthedsperspektivet generelt. Hvad angår Kemp og Nielsen ses deres bidrag omkring klimabevidsthedens barrierer, som en slags "sociology of nothing", som beskæftiger sig med hvorfor folk *ikke* handler på klimabevidstheden. Her er specialets informanter igen, nogen som stiller sig i opposition til majoriteten, fordi de netop i høj grad handler i en tidlig alder. Selve naturdelen i de teoretiske bidrag er altså dem, som indeholder mindst kritik eller konflikt, men de mere deskriptive analysedele omkring forholdet til naturen, skal ses som et led i at opnå forståelse, for hvordan forholdet til naturen kan have betydning for klimabevidstheden og synet på andres klimabevidsthed eller mangel på samme.

Slutteligt benyttes Simmel og Anja Jørgensens empiriske analyse heraf, som inspiration for den empiriske analyse i del 3 omkring fællesskaber. Her er netop fokus på hvad konflikt har af betydning for opståen og karakteren af et fællesskab. De unges fællesskaber analyseres ud fra, om det er et fællesskab som har klimakampen som omdrejningspunkt eller et fællesskab, som primært baserer sig på samvær og ikke klimabevidsthed.

Fælles for de teoretiske bidrag er altså at de læses således, at de kan benyttes til at undersøge klimabevidstheden som stående i opposition til det værende samfunds normer for klimabevidsthed.

Analyse

Præsentation af informanter

Det følgende kapitel indledes med en kort præsentation af informanterne, efterfulgt af en analyse i tre dele.

Fie er 13 år gammel og har sin egen lille butik på Instagram, hvor hun sælger genbrugsting, hun selv syer på sin mors symaskine. Hun bor med sin mor og far i en mindre by i Jylland.

Liv er 17 år gammel og går i gymnasiet. Hun bor med sin familie i en mellemstor by i Jylland. Hun er en del af klimastrejkens og dermed FFFs sociale medier gruppe. Hun fungerer som en slags gatekeeper til de andre medlemmer af FFF og får to andre informanter til at deltage.

Julie er 13 år og bor med sine familie i en by i Jylland. Hun går i folkeskole og er desuden vegetar.

Sune er 17 år gammel og bor i København. Han er aktivt medlem af både FFF og andre aktivistgrupper. Han går i gymnasiet og har været på efterskole, hvor klimabevidsthed også spillede en rolle. Han er desuden veganer.

Sif er 16 år gammel og aktiv i FFF. Hun går i gymnasiet og har gået på efterskole, hvor hun mødte mange andre klimabevidste unge. Hun bor på landet i Jylland, med sin familie.

Kia er 16 år gammel og går i 9. klasse på en efterskole. Hun er fra en mindre by på Fyn. Hun har efter eget udsagn gået til "alt hvad man overhovedet kan gå til" og har især redet i flere år.

Rosa er 16 år gammel og går i 9. klasse på en efterskole. Hun bor ellers med sin familie i en mellemstor by i Jylland. Hun er vegetar.

Oversigt over analysen

Efter interviewene har fundet sted, er de alle transskriberet og herefter er der foretaget en åben kodning i Nvivo. Den åbne kodning er foretaget ud fra de erfaringsnære begreber informanterne benytter til at beskrive deres klimabevidsthed og andre aspekter som gør sig gældende. Herefter er disse kodninger omdannet til mere lukkede kategorier, ud fra mønstre og i samspil med de orienterende begreber. Analysen udformes derfor ud fra tre overordnede analysedele.

Analysedel 1: Denne analysedel indeholder en undersøgelse af informanternes klimabevidsthed, med fokus på, hvilken klimabevidst praksis de har i hverdagslivet og hvordan deres klimabevidsthed udfordres i nogle situationer. Derudover vil det undersøges, hvordan deres klimabevidsthed startede og deres egen forståelse af, hvad der har påvirket dem til det klimabevidste liv. Dette er med fokus på klimabevidstheden som kritik af det omkringliggende samfunds måde at praktisere og retfærdiggøre på.

Analysedel 2: Informanternes forhold til naturen er her omdrejningspunkt og vil blive analyseret ud fra deres barndomserfaringer med natur, de følelser, de har for naturen og om de oplever en forbindelse med naturen. Derudover vil deres oplevelser med at dyrke grøntsager og lignende i naturen analyseres, ligesom et eventuelt samspil mellem forholdet til naturen og deres klimabevidsthed, undersøges.

Analysedel 3: I sidste analysedel bliver de fællesskaber informanterne indgår i, analyseret i forhold til deres klimabevidsthed. Det drejer sig både om fællesskaber med forældre, venner som ikke er klimabevidste og de som er, aktivist fællesskab og fællesskab på klimarelaterede profiler på de sociale medier.

Analysedel 1: Klimabevidsthed

Klimahandlinger i hverdagen

De klimabevidste unge definerer alle i en eller anden grad det at være klimabevidst, som at tænke over sine handlinger og have en bevidsthed omkring klimakrisen, for derefter at handle på det. Samtlige unge understreger også, at det kræver, at man har en viden før man kan handle på den. Ordsproget om at ”lidt også har ret”, gør sig gældende for flere af deres forklaringer, da de pointerer, at det er nok at udføre, hvad de anser som ”små” klimavenlige gerninger, som eksempelvis, at spise sine madrester, samle skrald op man ser på gaden eller at undgå at købe en plasticpose i supermarkedet. Fie på 13 år beskriver det at være klimabevidst således:

”Man kan være lidt klimabevidst ved at gøre småting og så er der også nogen som gør virkelig, virkelig meget ved det. Men jeg vil nok sige, at hvis bare man tænker over, hvad man køber og hvor meget man køber og om man har brug for det.. Ja og man også spiser sine madrester og.. Ja. tænker over altså sådan om.. Med ferie og sådan noget. Om man skulle lige tage en sommer i Danmark.” (bilag e, 1)

Hun giver altså, ligesom flere af de andre, udtryk for, at bare man tænker over sine handlinger og gør lidt, er man klimabevidst. Når det kommer til de unges egne klimavenlige handlinger, har flere af dem en lang liste af handlinger i hverdagen, som de har ændret i en klimabevidst retning. Der er altså et stort spænd fra, hvad de ser som den ”minimale” klimainsats i forhold til at være klimabevidst og til den praksis, de selv udfører.

De har alle en hel række klimabevidste handlinger, de udfører i deres hverdagsliv. En handling, som alle nævner, er ønsket om ikke at flyve, men flere af dem kommer dog i konflikt med dette princip, fordi deres familier planlægger ferier med flyrejser. De fleste nævner, at de ikke køber nyt tøj og hvis de gør, er det bæredygtigt produceret. En af informanterne, Fie, har lavet en lille shop på Instagram, hvor hun selv syer ting og sager af genbrugsstof. Derudover vælger flere af dem offentlig transport til og vælger at cykle. Geografien spiller dog en rolle, for deres udførelsmuligheder, da nogle af informanterne, har meget langt til skole og derfor eksempelvis bliver kørt. Sif bor langt fra sin skole og tager derfor toget i stedet for at cykle og begrundet det selv med: *”Ja altså der er jo nogen der cykler til skole, men jeg bor 30 km fra min skole, så så skal jeg i hvert fald cykle ret meget”* (bilag c, 3). Liv bor ligesom Sif lidt ude på landet i Jylland og påtaler også problematikken om, at man ikke har samme adgang til offentlig transport på landet og dermed mulighed for at gøre det mest klimamæssige korrekte. Selvom hun har overvejet ikke at få kørekort, fordi *”det jo er noget værre svineri at køre bil”*, mener hun ikke, det er muligt at undgå, når hun har 10 km til nærmeste offentlige transport. Hun siger, lidt undskyldende *”Så ja den halter lidt..”* om det mismatch, der findes mellem hendes ønske om klimabevidst adfærd og de udførelsmuligheder hun ser for sig (bilag d, 1). Der er altså en geografisk ulighed i de udførelsmuligheder de unge har, i forhold til at agere så klimabevidst, som de ønsker.

Udover transport og forbrug af tøj, udfører de også en lang række andre klimabevidste handlinger. I Fies familie, går de meget op i ikke at smide mad ud og har flere kreative måder, at bruge resterne på. Generelt omtaler hun mange af de ting hun gør som noget ”vi gør” i familien (bilag e, 2). Rosa har fokus på, hvor langt madvarer er transporteret, når hun eksempelvis skal vælge vindruer i supermarkedet (bilag h, 1). Kia har ikke købt en plasticpose i flere år, fordi hun altid sørger for at have et net med ud at handle og sørger for at købe tøj sammen med sin søster, så de kan deles og ikke behøver to garderober (bilag g, 1). Sif, har et job i Rema 1000, hvor hun laver opslag i byens facebookgrupper for skraldere, med det brød de ellers ville smide ud (bilag c, 2). Dermed, udfordrer hun principperne for Thévenots udlægning af *markedsverdenen*, som hendes job ellers er en del af. Her består de menneskelige relationer primært af udveksling og markedsværdien er pris. I hendes tilfælde udveksles arbejdskraft med en løn og på samme måde sælges varerne i butikken til en pris. Hun vælger dog at benytte sig af principperne for det fælles gode, ved at gøre andre opmærksomme på, de varer som bliver for gamle. De to engagementsverdener kan her kollideres, da principperne fra det fælles gode, om gratis mad, som ikke skal gå til spilde, kolliderer med principperne fra markedsverdenen, hvor varer sælges for penge. Der kan dog argumenteres for, at varens værdi alligevel er devalueret, fordi det er for gammelt til at sælge. Hun vælger altså at udfordre, ikke blot principperne for markedsverdenen, men også præmissen for sit arbejde i butikken, ved at lægge det op. Dermed ligger en iboende kritik, af den måde den eksisterende norm er på, som hun kan forsvare i det fælles gode. Hun ser det ikke selv som en stor klimavenlig handling eller har reflekteret over, hvad hendes overordnede vil sige til det. Principperne fra den grønne verden og det fælles gode, bliver dermed sat over markedsverdenen, på selvfølgelig vis. Ud fra Ziehes skildring, af ungdommen som individualiseret og formbar, kan hendes handling også ses som udtryk for, at hun ikke udfører sit arbejde, helt som det formelt er skitseret, men tilpasser det, med en grøn vinkel, som hun kan stå inde for. Hun undertrykker altså ikke sin egen klimabevidsthed, for at tilpasse sig værdierne i arbejdet i markedsverdenen, ved at smide maden ud når den ikke længere har købsmæssig værdi, men ser arbejdsbeskrivelsen som formbar.

Barrierer for klimabevidstheden

Selvom de unge praktiserer klimabevidstheden i flere aspekter af deres valg, er der dog også situationer, hvor deres klimabevidsthed udfordres og hvor de ikke altid vælger den mest klimavenlige løsning. I forhold til problemformuleringen er det her væsentligt, både at undersøge hvilke barrierer de møder i deres klimabevidsthed, men også hvordan de retfærdiggør ikke at vælge det mest klimabevidste.

Det helt store emne når snakken falder på klimabevidste handlinger i hverdagen, virker til at handle om kød og hvorvidt man er veganer, vegetar eller spiser kød. Sune er veganer og både Rosa og Julie er vegetarer. Selvom de unge blev spurgt ind til, hvilke klimabevidste handlinger de rent faktisk *udfører* i deres dagligdag eller *hvorfor* de vil beskrive sig selv som klimabevidste, så indeholdt kødspisernes svar flere gange, at de altså *ikke* var vegetar eller veganer. Sif og Kia spiser begge kød, selvom de ved, det ikke er det mest

klimabevidste. De begrundet begge deres valg, delvist ud fra det Thévenot kalder det familiære regime. Kia beskriver, hendes valg, som familiens valg:

"..Selvom jeg godt ved det ville være allerbedst at skippe det, så vælger jeg det økologiske.

I: ja så det har du ligesom taget et valg om.

k: ja det er hele min familie. Det har vi ligesom taget et valg om" (bilag g, 2)

Sif orienterer sig også mod det familiære regime, men på en mere planløsningsorienteret måde, hvor hun ikke mener, det vil give mening tidsmæssigt, at lave sin egen mad.

".. altså jeg gad også godt være det (veganer), hvis det var, men min familie er det jo ikke og jeg tror heller ikke de er med på at blive veganere (..) så skulle jeg til at lave alle mine måltider separat og det ville jo bare ikke gå op i en hverdag. Så synes jeg også det er vigtigt sådan ikke at blive alt for religiøs med det, hvis det giver mening (..)Vi har fx høns derhjemme og det ville jo være sådan.. Hvorfor skulle jeg ikke sådan spise de æg, de lagde?" (bilag c, 3).

Selvom Sif og Kia begge orienterer sig mod det familiære regime, ved at hævde, at det er et fælles valg i familien, eller at det ikke er muligt at gøre andet end familien gør, kan noget af engagementet stadig ligge i den grønne verden. Kia forsøger at vælge det, for hende, næstmest klimabevidste, nemlig økologisk kød, og især hos Sif er det tydeligt, at en del af hendes engagement stadig orienterer sig mod den grønne verden. Hun argumenterer nemlig for at de æg, som findes i familiens have, ellers ville gå til spilde, så hun lige så godt kan spise dem. På den måde bliver hun i en cirkulær, grøn argumentationsform, men det er med rod i familiens vaner for deres madindtag.

Flyturer som barriere

Udover dilemmaet med hvorvidt man spiser kød eller ej, er flyturer noget, der virker til at ligge de unge på sinde. De deler sig i tre grupper i emnet, Rosa som ikke vil flyve og heller ikke gør det, Sune og Sif, som ikke vil flyve, men som bliver nødt til det på deres kommende studieture og Fie, Julie og Kia, som alle flyver på ferie, men retfærdiggør det ud fra forskellige engagementsregimer.

Rosa er den eneste, som står helt fast på ikke, at ville flyve og derfor kører de på ferie i hendes familie. Familien havde booket en rejse i år, hvor de var nødt til at flyve for at komme derhen og her meddelte hun, at hun så ikke ville deltage. Rejsen blev ikke til noget, pga. situationen med Coronavirus, så derfor ved hun ikke, om familien havde tænkt sig at tage af sted, hvis hun ikke ville med eller om de ville ændre turen. Hun siger dog selv, at hun heller ikke bryder sig om at flyve generelt og at det kan have en sammenhæng med hendes stålfasthed i forhold til flyvninger (bilag h, 4). Ziehes teori omkring forholdet mellem voksne og børn, peger på, at de unge har fået en stor magt i forhold til familien. Hun forklarer netop, at de har kørt på

ferie, de seneste år, fordi, hun ikke har villet flyve. Selvom forældrene har det Ziehe, vil kalde den materielle magt, i forhold til at forvalte økonomien og dermed bestemme, hvilken type ferie de skal på, har Rosas holdning til flyture, alligevel påvirket familiens ferieform.

Sune og Sif har begge en klar holdning om, at de ikke vil flyve, men de kommer sandsynligvis til at skulle flyve, senere i deres gymnasietid i forbindelse med planlagte studieture. De har dog forholdt sig kritisk til det faktum, at der er tradition for studieture, hvor der flyves til destinationen. Sif har undersøgt, hvorvidt hun selv ville kunne transportere sig til destinationen med offentlig transport, men det virker ikke muligt for hende (bilag c, 3). Hun må altså give afkald på en del af sit engagement i *den grønne verden*, for at imødekomme *det civile regime*, hvor der arbejdes for det fælles bedste, som i dette tilfælde er, at klassen kan komme på studietur. Alternativt kan man også se det som et engagement i *planregimet*, på den måde, at det er obligatorisk at deltage i studieturen, for at kunne fortsætte på studiet, som er springbræt til videre uddannelse. Især Sune får problemer i forhold til den kritik, han giver af de eksisterende forhold omkring flyvning til studieturen. Hans kritik bunder i et engagement i *den grønne verden*, hvorfor hans argumenter også findes heri. Han forklarer, at han ellers havde meldt sig til elevrådsformand eller formandsperson, som han foretrækker at kalde det, i l.g, hvilket ifølge ham selv, er ret unikt. Han måtte dog trække sig, efter en "beef" eller konflikt med rektor omkring det at skulle flyve på studieturen. Han forklarer det således:

"Vi skal langt til udlandet i 3.g og så havde jeg ligesom sagt, at jeg ikke ville det. Jeg fik så et lidt surt svar og det var sådan lidt.. "okay her der flyver vi. hvis ikke du vil flyve så må du finde et andet sted." Og .. (griner) den var jeg sådan lidt sur over. Jeg tog den til pressen og skrev et debatindlæg i Altinget. Haha, Så blev REKTOR så lidt sur. (..) Men, det tror jeg lidt er ovre nu. Men øh, jeg flyver ikke og det er heller ikke noget jeg har givet op på, på mit gymnasie. Jeg går der stadig. Jeg har lige lagt den lidt i blød indtil videre den diskussion" (bilag b, 2).

Han oplever altså at blive "blokeret" i sit handlingsengagement i forhold til *den grønne verden*. Selvom handlingsengagementerne bunder i retfærdiggørelse af kritik, kan man givetvis overføre rektors modsvar til engagement i *den domestiske verden*, hvor flyvning til studieture begrundes i, at det er tradition og derfor ikke skal udfordres. De to engagementsverdener kolliderer altså og det skaber en spænding mellem de to verdener i Sunes tilfælde, fordi han muligvis ender med, at må deltage i studieturen, på trods af hans modvilje mod det, fordi der ligger magt bag engagementet i traditionerne i forbindelse med studieturen. Thévenot påpeger netop, at for at en aktørs kritik af det eksisterende må ses som gyldig af omverdenen, må den retfærdiggøres i et af engagementsregimerne – eller verdenerne. Det tyder på, at rektoren ikke accepterer *den grønne verdens* retfærdiggørelsesprincipper og Sune oplever altså at hans kritik ikke bliver accepteret og dermed bliver hans holdning forkastet.

Episoden kan også anskues ud fra Ziehes perspektiv på dialektikken mellem barn og voksen i det senmoderne. I klassisk forstand må en rektor siges at indgyde respekt blandt eleverne alene grundet hans titel, som sætter ham højere i hierarkiet, men også grundet en højere alder og dermed livserfaring. I Ziehes optik er en højere alder ikke længere i sig selv lig med mere magt, da unge i senmoderniteten, kan mobilisere information hurtigere end tidligere og fordi den høje acceleration i samfundsforandringer, ikke giver de ældres livserfaring samme pondus som tidligere. I og med at Sune ikke accepterede rektors begrundelser i det traditionsbundne, valgte han at kontakte pressen og dermed flytte diskussionen til en anden arena, nemlig mediearenaen, hvor man som ung, måske netop hurtigt kan mobilisere opmærksomhed, som Ziehe påpeger, at det er tilfældet. Han fortæller, at rektoren ikke var glad for den opmærksomhed og ved at have fået negativ offentlig opmærksomhed på gymnasiet, kan der siges at have været en magtforskydning, hvor rektor muligvis har den formelle magt i elevrådet på skolen, men at Sune, mobiliserer sin magt gennem medierne. Der er altså ikke et entydigt magtforhold baseret alene på stilling og alder, men det lader til også, at kunne gå ”nedefra og op”. Indtil videre er det dog stadig planen, at de flyver på studietur og Sune har efter eget udsagn ”lagt den i blød” og vil tage den op senere. Situationen kan også være et billede på den formbarhed Ziehe påpeger at ungdommen har, forstået på den måde, at alle muligheder ligger åbne for dem og at de selv kan forme sin historie. På samme måde, lader Sune sig ikke umiddelbart kue af de indlejrede magtforhold og udfordrer det og ser det dermed som formbart og noget han har mulighed for at ændre hvis han har lyst, selvom det ikke lader til at være muligt for ham i dette tilfælde.

Slutteligt er der Fie, Julie og Kia, som alle flyver på ferie, men har forskellige retfærdiggørelser af deres handlinger. Fie og Julie, som også er de to yngste informanter på 13 år, fortæller at det er forældrene, der har valgt at de skal flyve og de ikke har mulighed for at gøre noget ved det (bilag e, 1)(bilag f, 1). De begrundet altså deres engagement i det familiære regime og giver altså dermed afkald på engagementet i den grønne verden. Fie begrundet ligeledes familiens engagement i det eksplorative regime, ved at fastslå, at det er vigtigt for dem at se verden.

”Der er det mine forældre, der har valgt det (flyture), så det kan jeg ikke rigtigt gøre noget ved. Vi kan godt lide at komme ud på ture i min familie, hvor vi også flyver. Og det er jo ikke så godt, men vi vil også bare rigtig gerne ud og se verden” (bilag e, 1).

Selvom hun egentlig kritiserer samfundets generelle holdning i forhold til klimabevidsthed, kan man se hendes handling her, som en slags kritik eller opposition til den klimabevidste tankegang. I følge Thévenot må man netop, begrunde sin kritik i almengyldigheder, for at den bliver accepteret. Nu hvor hendes handling ikke stemmer overens med principperne, for den grønne verden, må hun finde et andet retfærdiggørelsesprincip, for at hendes holdning ikke bliver forkastet. Hvis hun havde brugt argumentet, at hun gerne ville rejse, fordi hun bare godt kan lide at ligge på stranden, er det ikke sikkert det var blevet

accepteret. I dette tilfælde, retfærdiggør hun det i det familiære og eksplorative regime, hvilket validerer hendes grund til at gå imod det klimabevidste valg.

I forhold til Ziehes sondring ift. forholdet mellem børn og voksne er det interessant, at det er de 13-årige, som engagerer sig meget i det familiære regime. Han argumenterer netop for at forældrene, til et vidst punkt i børnenes liv har den materielle magt, selvom børnene kan have magt på andre måder. Måske netop især fordi disse to informanter er de yngste, har de ikke nødvendigvis hverken mulighed økonomisk eller generelt for selv at planlægge en anden ferie og derfor får forældrene "magten" til at bestemme ferieform, fordi de endnu har den materielle magt. Kia retfærdiggør sit valg af flytur primært i det eksplorative regime, hvor hun udtaler:

"Jeg har også valgt at flyve. Det ved jeg også, der ikke er det bedste, men jeg vil simpelthen bare gerne opleve verden. Der må jeg være ærlig og sige, at jeg synes det er fedt at se Asien (...). Det ved jeg godt, det kan man også gøre med et tog, men det har man ikke tid til, når man bor i en familie og har fri i to uger agtigt" (bilag g, 1).

Hun engagerer sig altså i *det eksplorative regime*, hvor eventyret og oplevelsen og må gå på kompromis med sit engagement i *den grønne verden*. Hendes argument omkring tid, lægger sig desuden op ad *den industrielle verden*, fordi effektivitet, er vigtigere end hensynet til hendes klimaengagement. Man kan altså sige, at det i visse tilfælde kræver at slække på det industrielle kriterium for effektivitet og værdi for sin tid, for at kunne leve klimavenligt.

Forældre påvirker de unges klimabevidsthed

I undersøgelsen af hvad der karakteriserer unge 13-17-åriges klimabevidsthed er det relevant at udforske hvilke parametre de selv mener, har påvirket dem til den klimabevidsthed, de har i dag.

Fælles for dem alle er, at de mener, deres forældre har spillet en rolle i forhold til deres klimabevidsthed. Flere af dem fortæller, at deres forældre har givet dem en masse viden om klimaudfordringerne, at de har haft kødfrie dage og generelt klimabevidste forældre i en vis udstrækning. Ud fra deres fortællinger, vil jeg dog vurdere, at de næsten alle er mere klimabevidste end deres forældre, på nuværende tidspunkt. Der er altså ikke tale om forældre, som er ekstremt klimabevidste og at deres børn bare "overtager" en mindre del af deres klimabevidsthed. Omvendt lader det heller ikke til, at klimabevidstheden er kommet til de unge ud fra ren ekstern påvirkning, hvor forældrene eksempelvis slet ikke er klimabevidste. Dette stemmer overens med den tidligere beskrevne eksisterende forskning på området. Den kvantitative forskning viser, at forældres klimabevidsthed påvirker børn, hvis en række parametre er opfyldt, som eksempelvis hvordan de udfører

deres klimabevidsthed, deres opdragelsesstil o. lign. Det lader altså også til at være tilfældet her. Sune og Julie er de eneste, som har lidt svært ved at definere deres forældres rolle i deres klimabevidsthed. Sune beskriver det nedenfor:

”Det er ikke, fordi det har været et hot topic herhjemme. Det har ligesom bare ligget at... (..) Mine forældre har altid været venstreorienterede og så kom det lidt til mig med en klimadagsorden på en eller anden måde. Så jeg tror, der ligesom har ligget noget i blodet, kan man sige” (bilag b, 2).

Klimaforandringer har altså ikke været et ”hot topic”, som Sune kalder det, i hans familie, men han mener alligevel, at han har fået noget klimabevidsthed med ”i blodet”, selvom han ikke beskriver konkrete klimavenlige handlinger fra forældrenes side, ligesom mange af de andre gør. Det afviger fra den eksisterende forskning, hvor det påpeges, at det ikke er nok at forældrene er klimabevidste, hvis ikke børnene opfatter, at de gør klimabevidste handlinger. Sune fortæller dog senere i interviewet, at hans mor tog ham med til hans første klimastrejke, hvilket må siges at være en klimaorienteret handling. Julie har ligeledes svært ved at vurdere, om det er hendes forældre, der har påvirket hende til at blive klimabevidst eller om hun har påvirket dem til den klimabevidsthed, hun har i dag. Hun ender dog med at konkludere, at det ikke er forældrene, der har påvirket hende. De har dog taget flere klimabevidste tiltag til sig, efter hun er blevet vegetar og generelt klimabevidst, så de kan nok ikke siges at være modstandere af klimabevidsthed (bilag f, 2). Det kan også være et udtryk for Sunes forståelse af at være klimabevidst, som noget mere klimabevidst. Tre af informanterne, Julie, Kia og Sif, nævner desuden sociale medier, som noget der har påvirket dem til at blive klimabevidste. Deres brug af sociale medier i forhold til klimabevidstheden bliver uddybet i analysedel 3 omkring fællesskab. Startskuddet til klimabevidstheden

De unge i undersøgelsen har haft forskellige veje ind i deres klimabevidsthed. Det er interessant, hvordan deres klimabevidsthed er startet, i forhold til de barrierer for klimabevidsthed, mennesker oftest møder. De klimabevidste unge har tydeligvis overkommet nogle barrierer for klimabevidsthed, men det er interessant at undersøge, hvad der har fået dem til at overkomme de enkelte fysiske og psykiske barrierer.

For Sune, var det en dokumentar om at være veganer og hvilken indvirkning det har på klimaforandringerne, som gjorde, at han først blev vegetar og siden veganer. Det var i 8. eller 9. klasse og kort efter startede han på efterskole, hvor han beskriver, hvordan han blev stillet over for to veje:

”Jeg havde set den der dokumentar og så kom jeg på efterskole og så fik jeg valget, vil du være på vegetarlisten eller kødspiser listen? Og så sprang jeg bare ud i det. Det var startskuddet ligesom. På en eller anden måde, at der havde jeg ligesom to veje at vælge imellem” (bilag b, 1).

Han vælger altså ”vegetarvejen” og det virker som startskuddet til den klimabevidste levevis han har nu. Den psykiske barriere omkring kompleksitet er blevet brudt her. Barriererne består i, at klimaforandringerne kan være for komplekse til, at mennesket kan forestille sig omfanget, hvilket gør, at man ikke handler på det. Sune virker til at have fået gjort klimaforandringerne mere konkrete for sig, ved at se en dokumentar med konkret information omkring klimaforandringerne. Valget gøres også mindre komplekst, når han beskriver

det som at komme på vegetarlisten eller kødspiserlisten. Det kan være komplekst at finde ud af hvordan man griber klimabevidstheden an, men han beskriver det, som at det er brudt ned, til et simpelt valg mellem to veje. Ligeledes bliver det her tilgængeligt for ham, i den forstand at han bare skal skrive sig på en liste og ikke selv skal sætte sig ind i opskrifter mm.

Fie på 13 år, fortæller at hendes klimabevidsthed begyndte, med at hun startede sin lille online butik efter inspiration fra nogle veninder som solgte smykker, der dog ikke var bæredygtige. Derfor lader hendes vej ind i klimabevidstheden til at være lidt omvendt, end man ofte hører. Altså starter hun sin bæredygtige forretning først og derefter starter hun andre klimabevidste tiltag (bilag e, 1).

Julie fortæller som den eneste, at det var en klimainfluent på Instagram, der startede hendes klimabevidsthed. På hendes profil så hun, at der var meget plastik i havene, hvilket fik hende til at reagere (bilag f, 1). Informanternes forhold til sociale medier og disses betydning for fællesskab i forbindelse med klimabevidsthed, vil blive uddybet i et senere afsnit.

For 17-årige Liv, beskriver hun, at hun egentlig altid har haft en klimavenlig tankegang, fordi hendes forældre er ret klimabevidste og selvom hun har lavet fremlæggelser omkring klima i folkeskolen, men uden selv at gøre noget, og dermed måske egentlig være ”bevidst”. Hun oplever derfor en form for ”point of no return”, på en studietur til Nepal med efterskolen.

”Der så jeg og mødte folk, der virkelig var påvirkede af klimaforandringer og det ramte bare virkelig sådan. ”Wow, det sker allerede nu”. Det kan godt være, at jeg ikke bliver påvirket af det og alle siger, at det er noget, der ligger ude i fremtiden, men det sker faktisk nu” (bilag d, 2).

Hun fortæller desuden, at hun efter hjemkomsten fra Nepal, planlægger sin første klimastrejke, som også bliver lidt af et vendepunkt for hende i forhold til klimafællesskab, som vil blive uddybet senere. På samme måde som Liv, var det også et vendepunkt for Rosa, da hun ser en konkret forandring i verden omkring sig. For hende startede hendes klimabevidsthed, på baggrund, af den meget varme sommer i 2018. Hun beskriver det således: *”Jeg tænkte, ”okay det er simpelthen for vildt. der må være et eller andet.” Så begyndte jeg at blive opmærksom på nyhederne når de fx nævnte, at det blev varmere. Og ja så lige pludselig så sneg den der frygt sig ind på mig”* (bilag h, 1).

Rosa beskriver det flere gange som en frygt og griber efter noget håndgribeligt for at handle på det. I hendes tilfælde starter hun som vegetar. Det er altså en konkret visuel forandring i verden omkring dem, der får både Rosa og Liv til at handle. Det relaterer sig til både barrieren omkring umærkelighed og Giddens’ paradoks, som netop handler om, at det er svært at ændre sine vaner, når man ikke konkret kan se klimaforandringerne. Giddens paradoks består i, at mennesket først ændrer sine handlinger når de mærker klimaforandringerne på

egen krop, paradokset er dog ifølge Giddens, at det til den tid vil være for sent (Kemp & Nielsen 2009, 27; Gundelach & Hauge 2012). Gundelach og Hauge kommer dog frem til, at danske unge netop handler på klimabevidstheden, hvilket Rosa og Liv også gør allerede efter små forandringer i deres omgivelser.

De unge har altså en lang række klimabevidste handlinger som de udfører, ligesom de også møder udfordringer i deres klimabevidsthed. De stiller i mange situationer kritik af de gældende normer, med deres klimabevidsthed, som de retfærdiggør ud fra et princip om det fælles gode. Deres forældre har for manges vedkommende haft betydning for deres klimabevidsthed, mens det har været forskellige konkrete episoder eller viden om klimaforandringer som har været startskuddet til deres klimabevidste liv.

Analysedel 2: Forholdet til naturen

Informanterne er blevet bedt om at fortælle om deres forhold til naturen, helt tilbage fra deres minder og erfaringer i barndommen. Dette er gjort, for at undersøge et eventuelt samspil med deres klimabevidsthed, ud fra en formodning om, at en indlejret naturforståelse eller forbindelse også kan have betydning for klimabevidstheden, selv hvis informanterne ikke nødvendigvis har et nært forhold til naturen i dag.

Alle informanter, undtagen Julie, svarer, enten at naturen har været en stor del af deres barndom eller at de har gået i naturbørnehave og på den måde har haft et forhold til naturen. Julie mener selv, at hun ikke har haft så meget at gøre med naturen og henviser mest til at det har været i hendes farmor og farfars sommerhus og at hun har hoppet meget på trampolin i haven. Både Rosa, Sif, Liv og Fie fortæller, at selvom de ikke har gået i naturbørnehave kan de huske at have været meget ude og lege i deres børnehave. For både Fie og Sif, har natur været en del af familieferierne. Sif har kun én gang prøvet en ”klassisk pool ferie” og eller har de altid været på vandre- eller skiferie (bilag c, 9). Fie beskriver naturdelen som omkring halvdelen af deres ferieoplevelser. Hun refererer særligt til en ferie på Sri Lanka og Maldiverne, som var en stor naturoplevelse og som tydeligt har gjort stort indtryk på hende (bilag e, 5). På den måde er naturoplevelsen tænkt ind i deres ferieform. Det er interessant i forhold til de tidligere barrierer ift. klimabevidstheden de oplevede, fordi der altså viser sig at komme naturbevidsthed og også i nogle tilfælde klimabevidsthed ud af naturoplevelserne på ferierne, selvom vi så, at de gik på kompromis med logikken for den grønne verden ved at flyve. Sune fortæller, at han har gået i en udflytterbørnehave, hvor de mødte op et sted i København om morgenen, hvorefter de blev kørt til en skov i naturbørnehave. Han mener selv, at han var ”connected” med naturen, som han kalder det, dengang, men at han mistede den forbindelse i en årrække og først nu igen er blevet forbundet med naturen (bilag b, 5). Livs barndom har i høj grad været præget af natur, idet hendes forældre begge har uddannelser inden for natur og er meget naturmennesker. Da hun var barn, var de derfor hver weekend på telttur og ture hvor de lavede mad over trangia. Hun ”elsker det” og har også valgt en efterskole med et natur- og friluftslivsfokus (bilag d, 4).

At dyrke grøntsager og få ”jord under neglene”

Et aspekt der gik igen i de unges fortællinger er forholdet til, selv at dyrke planter og grøntsager i haven i deres barndom eller nuværende ungdom. De har alle erfaring med at plante enten blomster eller grøntsager og flere af dem har haft deres eget bed eller stykke med køkkenhave i haven som barn.

Kia fortæller, at hun både har plantet jordbærplanter og lignende i Zinkbaljer i haven, men at hun også går op i sine indendørs planter: ”Jeg har vildt mange planter inde på mit værelse som jeg bare går og gøder og ser om de vokser og så skiller jeg dem ad og så kan de vokse videre som små babyer og sådan.” (bilag b, 4).

Hun virker altså til at have et ret passioneret forhold til sine planter. Både Sif og Julie har haft et stykke jord i haven som køkkenhave, hvor de har haft ansvaret. Sif beskriver ansvaret således: ”Det var jo mig der sådan

plantede det og vandede det og fjernede ukrudt og alt det der.” (bilag c, 8). Når hun skal beskrive hvad det gode var ved køkkenhaven, var det dels, at det er tilfredsstillende at have lavet sit eget produkt, men hun mener også at *”Det var lidt fedt at lave noget sammen med en af sine forældre som de også gik op i. Jeg ved ikke.. Så havde man sådan noget at lave sammen. Det tror jeg var i hvert fald (er) en stor del af det.”* (bilag c, 8). Her forenes selve naturdelen med en samværsdel. Specialets analyse er netop inddelt i både et afsnit omkring natur og et om fællesskab, men det lader til, at flere af de unge faktisk finder og dyrker fællesskab i naturen og særligt med familien. Ligesom Sif oplever Liv også, at det at dyrke noget i haven og have en stærk forbindelse til et fællesskab med en forælder. Hun fortæller om, at hendes far er helt ”hyped” over at lave permakultur i deres have og at græs ikke kan bruges til noget, så de har omlagt hele deres have efter det princip. Hun fortæller længe om hendes fars projekter og det er tydeligt, at hun har meget viden om det. Adspurgt om hun også er en del af hans projekter, siger hun: *”det er sådan lidt mig og min fars projekt på en eller anden måde”* (bilag d, 4). På den måde virker naturen også til at skabe et rum for fællesskab med forældrene, som indeholder en læring om klimabevidsthed. Fie fortæller ligeledes om glæden ved naturen, som værende, at gå ture med familiemedlemmer og at tage på sheltur med sin far. Hun fortæller, at de kun har været afsted på sheltur en gang, men det er noget af det bedste hun ved, ved naturen. Ligesom Sif fortalte, at det er fedt at lave noget med sine forældre, som man kan mærke de går op i og at man har noget konkret at lave sammen, så er det måske netop essensen, at det er ’fedt’ at mærke forældrenes interesse og at det smitter af på informanterne.

Rosa har forsøgt at eksperimentere med, hvordan man bedst får ting til at gro og er engageret i processen, med at skabe liv fra jorden.

”efter vi er flyttet har vi fået stor have og så fik jeg muligheden for at kunne eksperimentere med, at hvis jeg vandede den ene side hvad skete der så i forhold til den jeg ikke vandede og sådan. så det har jeg faktisk gået og hygget mig med her i Corona” (bilag g, 4).

Hun påpeger dog, at hun ikke tidligere har forsøgt sig med at plante ting og at det særligt er noget som er sket ”i Corona”, som af informanterne bruges som et udtryk for den tid hvor landet var lukket delvist ned pga. Covid-19 pandemien og alle skolebørn eksempelvis har været hjemsendt fra skole. Det er nærliggende at forbinde informanternes dyrkning af grøntsager med Kellerts *utilitaristiske* værdsættelse af naturen, hvor naturen netop ses som en kilde til mad, medicin mm. Og som en natur vi bruger, for at sikre vores egen overlevelse. Ingen af informanterne har dog nævnt selvom de alle har haft egen køkkenhave eller sit eget bed. Selvom de i praksis dyrker afgrøder som er mad, virker det til at være andre aspekter af dyrkningsprocessen som de værdsætter ved det.

Som tidligere nævnt er der både en fællesskabs- og samværsdel, som også vil blive berørt i analysedel 3, men der kan også være andre naturforståelser på spil. Især den naturalistiske naturforståelse, som er kendetegnet ved en stor iver for at udforske naturen og en ærefrygt for naturens væsen, ligesom at man

værdsætter den direkte kontakt med naturen. På samme måde kan det indeholde elementer af den økologisk-videnskabelige værdsættelse, hvor det er selve det at studere, hvordan ting gror og hvilke naturregler der er på spil, for at noget spirer frem, mens andet dør hen. Rosa, som eksperimenterer med at vande den ene side og holde øje med hvad der sker, har netop en nysgerrighed i naturens orden. En forklaring på, at informanternes oplevelser med naturen ikke umiddelbart passer ind i de forklaringer, der findes til typologien kan skyldes teoriens alder og udspring. Selvom mennesket heller ikke havde behov for de afgrøder der groede i haven for at overleve i 1993 hvor teorien er skrevet, kan teoriens udspring i forhold til dens relation til både indfødte nordamerikanere og folk som er meget tæt på naturen, tænkes at have indflydelse. Informanterne lever mere i en senmoderne kontekst, hvor det netop ikke er selve føden i de afgrøder de dyrker, som er deres primære værdsættelsesform, men snarere har karakter af en reflektiv selvudfoldelse, hvor de unge har mulighed for at vælge at fordybe sig i den bæredygtige have eller permakultur, for dels at blive klogere på naturens væsen og dels at have en fritidsbeskæftigelse, der udvikler deres viden. Her kommer det kulturelle aspekt af naturforståelsen derfor i spil og den forbindelse, de har med naturen, er ikke som følge af, at naturen sikrer dem overlevelse, men nærmere, at den bliver middel, til kulturel udfoldelse.

De unges forhold til naturen

Informanterne har forskelligartede forhold til naturen, flere af dem har relativt nære forhold til naturen og mange følelser og oplevelser forbundet med naturen, mens få af informanterne ikke selv vil karakterisere deres forhold til naturen som særlig specielt eller nært. De fleste af dem forbinder naturen særligt med skoven og flere af dem bruger skoven i hverdagslivet til gåture enten alene, med familiens hund eller med familiemedlemmer. Sif og Sune stiller dog begge spørgsmålstejn ved om det vi i Danmark kender som skov, egentlig er naturligt. Sif beskriver det således: *"Hvad er natur egentlig fordi.. Øhm en skov, en naturlig skov det er jo ikke rene lige bøgetræer der står med to meters mellemrum og fuldstændig ren skovbund (...) Det er jo med fokus på især biodiversitet det der med sådan. Ja sådan lade naturen selv bestemme og ikke sådan kontrollere den for meget og sådan"* (bilag c, 7). Hun har altså et natursyn, hvor naturen er skrøbelig og hvor mennesket skal passe på med at gribe for meget ind.

Både Fie og Julie, som også er de to yngste informanter på 13 år, har en værdsættelsesform, som er mere basal, idet de begge pointerer, at man bliver mere glad af at gå i naturen og at de kan bruge den hvis hovedet eksempelvis er fyldt, eller man er i dårligt humør (bilag e, 5)(bilag f, 3). For de andre informanter gælder det, at de har ret reflekterede overvejelser omkring naturens følelsesmæssige betydning for dem. Sat i forbindelse med Kellerts typologier for værdsættelse af naturen, er flere af typologierne i spil. For Liv, er det især den æstetiske værdsættelsesform som er i spil, idet hun beskriver hvad hun får ud af at være i bjerglandskaber, således: *"Jamen man bliver lykkelig på en eller anden måde fordi det er så stort og flot. Det der med at du går op ad et bjerg og står på toppen og kan se ud over det hele. det er bare fantastisk."* (bilag d, 4) Netop glæden ved det smukke i konturerne i et bjerglandskab er Kellerts definition af den æstetiske

værdsættelsesform. Det giver, ifølge ham, en stor ærefrygt over for naturen og er faktisk det elementære for menneskets biofile forhold til naturen. Liv beskriver også sig selv, som en der går meget op i naturen og det at hun beskriver det som *"lykke"* kan siges at bakke op om den biofiliske tese, om menneskets afhængighed og forbindelse til naturen (bilag d, 4).

Rosas værdsættelse af naturen skal findes i både havet og især dyrelivet. Hun beskriver, hvordan hun har en stor kærlighed til dyr. Der er ikke tale om hunde og katte, som hun dog beskriver som *"fine nok"*, men det er særligt, de lidt mere sjældne dyr, som man ikke ofte stifter bekendtskab med. Hun fortæller, om hvordan hun vågnede til rådyr i haven, i weekenden: *"Der står et rådyr, en mor og en far eller hvad man siger som bare er ude i vores have og de var der så bare hele dagen og sådan gik rundt og spiste vores buske og sådan noget og ja. Jamen jeg syntes det var så fantastisk at de sådan, lige kunne finde vej til os"* (bilag h, 3). Hun beskriver her netop ikke værdsættelsen, som at hun er i kontakt med et levende dyr som eksempelvis hund eller kat, men mere de særlige dyr som man ikke ser hver dag. Ligeledes føler hun stor taknemmelighed, for at de har fundet hen til dem. Den humanistiske typologi, kan netop resultere i at man både føler stor kærlighed til enkelte elementer i naturen, men ligeledes at man vil beskytte naturen. Ud fra tesen om, at et natursyn, hvor mennesket kan ødelægge naturen, vil man forsøge at beskytte den, kan informanternes forbindelse med naturen, netop have den betydning at de vil beskytte naturen mere og derfor handle på klimabevidsthed.

Både Kia og Rosa nævner, at noget af det de sætter mest pris på ved at være i skoven, er følelsen af at være lille i forhold til den store skov og at hvis man råber, er der ikke nogen der kan høre én. Kia har været rytter og brugt skoven meget i den forbindelse og havet til at vaske sin hest i og fortæller her om oplevelsen af at ride i skoven:

"Ej men det er jo helt fantastisk. Hvis folk ikke har prøvet det, skal de jo gøre det. Man er en del af noget. Men altså det der med at være en del af noget og være... man bliver så lille i sådan en kæmpe stor skov. Og man er alene med hesten, så der kan faktisk godt gå noget galt. Hvis der sker noget med en slange eller noget så kan jeg falde af og det er selvfølgelig ikke den fedeste tanke at have, men det der med at føle at man er lille. Både fordi man vejer ingenting i forhold til en hest, men også det at skoven er meget større, så hvis man råber, er der ikke nogen, der kan høre det agtigt" (bilag g, 4).

Hendes forklaring om, at være en del af noget, hvor der henvises til at være en del af naturen, har elementer af den *humanistiske* værdsættelsesform, som eksempelvis jægere også praktiserer for nærmest at gå i et med naturen, for at være tæt på dyrene. På samme vis føler hun sig nærmest i et med naturen og bliver derfor lille. Det særligt karakteristiske ved Kias udsagn er dog, den del hvor hun fortæller, at det faktisk kan gå galt, hvis der eksempelvis sker noget med en slange og hun falder af. Selvom hun ikke synes det er en særlig rar tanke, så er der alligevel noget storslået i det, fordi hun føler sig lille. Den *negativistiske* tilgang til naturen er netop karakteriseret ved en frygt for naturen. Selvom det kan ses som noget negativt beskriver Kellert netop fordelene i at mennesket frygter dele af naturen og at det kan være en vej til at se naturens storhed. Netop

ved at føle sig lille, kan man forestille sig, at naturens storhed og styrke også ses. I Kias tilfælde, kan der både være tale om hesten som et meget større dyr end hende, men også naturen i skoven, som har en størrelse, der gør hende lille og at hun ikke vil kunne høres, hvis noget farligt sker. Kellert mener, at for at udvikle sig mentalt, kræver det elementer af fare og frygt. Teoretisk set, vil det altså have udviklet Kia mentalt at opleve de elementer af fare og frygt og sammenholdt med hendes udsagn om, at *"alle burde prøve det"*, kan det tyde på, at det i hvert fald har en særlig betydning for hende.

Informanterne er vokset op med forskelligartet natur. Alle informanter undtagen Sune er vokset op med en have, og derudover bor flere af dem på landet og har adgang til åbne vidder. Deres geografiske tilhørsforhold spiller ind på den natur de har adgang til, men de får alle en eller anden type natur ind i en hverdagspraksis. Sune, som er den eneste der bor i København og dermed ikke har adgang til det man normalt vil betegne som den store eller "vilde" natur, i sit nabolag, fortæller at han bruger den lokale kirkegård når han skal gå tur i naturen, hvilket han ser som trist. Senere i interviewet, fortæller han om at cykle i skoven for at kigge efter dyr og siger: *så nogle gange så løber der et egern hen over. Og jeg ved ikke hvad det er med egern (..) jeg føler bare en eller andet lille glæde når jeg ser det. Også fugle der sidder i træerne og sådan noget"* (bilag b, 6). Denne oplevelse med at opnå glæde ved egernet kan sættes i forbindelse med den naturalistiske naturforståelse, hvor man føler glæde når man har en direkte kontakt til naturen. For ham giver det en ekstra glæde at se det levende liv. Han beskriver selv hvordan han synes det er lidt trist, at hans naturmøde skal være med kirkegården, men han fokuserer hurtigt på, at han føler han har haft en god dag hvis han ser et egern. Han kunne have nævnt, at kirkegården er smuk med træer eller lignende, men det er det levede dyreliv, som værdsættes for ham. Derudover har han mange tanker om naturens beståen og udformning i Danmark, ligesom han er meget reflekteret omkring sin egen forbindelse til naturen gennem sit liv.

"Jeg tror skov er det jeg forbinder mest med.. så føler jeg bare det er lidt trist at det altid er.. hvad vi betegner som skov jeg ligesom går tur i. nu går jeg tur på en kirkegård som er lidt en park men der er asfalt og cykelstier og sådan noget. det er lidt.. altså man tænker natur, så tænker man ude på landet så tænker man marker. det er egentlig ikke natur. det er alt sammen menneskeskabt. at man ligesom godt kan mangle den her.. det ved jeg ikke.. connection til naturen. jeg tror også det er derfor at hvis indfødte stammer rundt om i verden har et mere.. lever mere bæredygtigt, fordi de ligesom tager fra naturen, men får også deres livsgrundlag fra naturen på en eller anden måde. at vi i dag lever meget sådan disconnected fra alt det" (bilag b, 5).

I forhold til de fire naturmyter, mener han altså at det vi i dag forbinder med natur, rent faktisk er menneskeskabt. Samtidig betyder menneskets indgriben i naturen og deterministiske forhold til naturen ifølge Sune også, at mennesket bliver mere disconnected. Hans natursyn, kan ses i forhold til forestillingen om *den skrøbelige natur*, både fordi menneskets indgriben vil have store konsekvenser. Et yderligere

perspektiv herpå bliver, at menneskets udnyttelse og indgriben i naturen samtidig er med til at "disconnecte", som han kalder det, altså afkoble eller fremmedgøre, mennesket fra naturen.

Samspil mellem klimabevidsthed og forhold til naturen

Specialet undersøger bl.a. hvordan informanternes forhold til naturen kan have en rolle i deres klimabevidsthed. Informanterne blev, efter vi havde talt om deres forhold til naturen, direkte adspurgt om de troede der var en sammenhæng mellem deres forhold til naturen og deres klimabevidsthed. Her er forskellighed i informanternes svar. Julie, tror ikke rigtigt, at der er en sammenhæng (bilag f, 3). Rosa, tror at der kan være en sammenhæng for nogen, men ikke for sig selv. Hun mener, ikke at hun har naturen "nok inde under huden", til at det skulle være i sammenhæng med hendes klimabevidsthed (bilag h, 4). Kia har ikke umiddelbart selv tænkt, at der skulle være en sammenhæng i det, men foreslår, at det måske kan ligge underbevidst for hende, at hendes børn også har mulighed for at få de naturoplevelser hun selv har haft, (bilag g, 4). Fie er ikke sikker, men tror der kan være en sammenhæng, fordi man får lyst til at bevare den natur man går tur i (bilag e, 4). Her nævner hun selv, at Maldiverne, hvor hende og familien har været på ferie, jo faktisk forsvinder. For at binde eksemplet fra det tidligere afsnit sammen, kan det mindre klimabevidste valg om at flyve på ferie, faktisk vise sig, at føre til en større klimabevidsthed blandt de unge. Selvom der i valget om at flyve på ferie, gås på kompromis med logikken i det Thévenot kalder *den grønne verden*, kan det eventuelt påvirke til en større klimabevidsthed på sigt, hvis det eksempelvis kobles sammen med naturoplevelser og natur, som er truet. Selvom informanterne givetvis ikke har haft den viden, da de har ageret mod principperne fra *den grønne verden*, kan den type rejser, altså siges, muligvis alligevel at indeholde nogle af principperne herfra. Det Thévenots teori netop baserer sig på kritik, kan man forestille sig, en tilføjelse, i form af, at nogle af de andre verdens logikker af og til kan benyttes, som middel, til at nå en klimabevidst livsstil hos børnene. Dermed kan nogle værdier, som at flyve, som egentlig ikke har nogen begrundelse i *den grønne verden*, ende med en logik, som netop har værdier i *den grønne verden*, fordi det giver større klimabevidsthed. Derfor vil *den grønne verden*, altså kunne udvides, så det ikke kun er de mest oplagte klimabevidste retfærdiggørelser, der findes her.

De fire af informanterne, mente altså enten at der ikke var en sammenhæng mellem deres forhold til naturen og deres klimabevidsthed, at der måske kunne være en sammenhæng for nogen, men ikke dem selv eller at der nok godt kunne være en sammenhæng for dem. De tre aktivister er derimod alle overbeviste om, at der er en sammenhæng mellem deres forhold til naturen og deres klimabevidsthed og også at denne sammenhæng er mere universel i samfundet. Liv forklarer den sammenhæng hun ser ved at henvise til en ferie, på samme måde som Fie gjorde det. Hun mener at klima- og miljøbevidsthed netop handler om at passe på naturen og at når hun står på ski i Italien med familien, tænker hun på, at den gletsjer de står på, muligvis ikke er der om 50 år (bilag d, 5). Sif udtrykker den sammenhæng hun ser for sig, således: "*Det er svært at kæmpe for noget*

man ikke har et forhold til, det er svært at sådan at prøve at redde noget som man ikke elsker agtigt” (bilag c, 9). Hun mener, at det er en forudsætning for klimabevidst adfærd, at man har et forhold til naturen eller at man elsker den. Som det tidligere er nævnt i analysen, var Sune ret forbundet med naturen som barn, hvor han var i udflytterbørnehave, men han mener selv, at han derefter blev afkoblet fra naturen igen og først er ved at blive forbundet til den igen på nuværende tidspunkt. Han ser derfor sammenhængen som en gensidig påvirkning og ikke en lineær korrelation, hvor kun naturbevidsthed kan føre til klimabevidsthed, men at det også kan være omvendt. Han beskriver sammenhængen således:

”Altså jeg tror, at hvis man har sådan bevidsthed om naturen, så kommer der automatisk bevidsthed om klimaet. (...) Jeg var blevet disconnected der og så blev jeg ligesom klimabevidst og med min klimabevidsthed, så kom der en bevidsthed for naturen, så sådan.. Jeg tror, det kan gå begge veje. så det ikke bare er naturbevidsthed, der fører til klimabevidsthed. Det kan gå begge veje på en eller anden måde” (bilag b, 7).

Det er interessant i forhold til Schwarz og Niensens fire naturmyter, fordi de fleste informanter virker til at se naturen som skrøbelig og noget man skal passe på og ikke ødelægge eller påvirke fordi det kan have for store konsekvenser. I Sunes tilfælde, kan relationen mellem natur- og klimabevidsthed altså også siges at gå den anden vej, ved at en klimabevidsthed også kan betyde, at man ser naturen som skrøbelig og ikke blot at forholdet til natur determinerer ens klimabevidsthed. På samme måde, virker det ikke nødvendigvis som om alle informanterne ser at deres syn på naturen som skrøbelig har fået dem til at passe på naturen. Sunes eksempel med at klimabevidsthed kan give øget naturbevidsthed eller et bedre forhold til naturen, stemmer overens med flere af de andre informanter, som også er begyndt at bruge naturen mere efter de er blevet klimabevidste eller først nu er begyndt at dyrke afgrøder i naturen.

Ud fra informanternes egne udsagn er der altså nogen, som ser stor sammenhæng mellem forholdet til naturen og deres klimabevidsthed, mens andre ikke ser en sammenhæng eller kun en mindre sammenhæng. De empiriske fund viser dermed, at der for en del af informanterne er en sammenhæng og at der ikke er for andre. Empirien peger også på, at det er muligt, at sammenhængen ikke er så lineær, som først tænkt og at klimabevidsthed eksempelvis også kan give naturbevidsthed. Når empirien analyseres ved hjælp af de teoretiske begreber omkring forholdet til naturen og natursyn, er det tydeligt, at flere forskellige typer, af værdsættelse er i spil for informanterne, som værdsætter naturen på hver sin måde. Følelsen af at være i ét med naturen, det selv at spire noget i naturen og fællesskabet i naturen og ”samværet” med sig selv i naturen i form af eksempelvis gåture er vigtige parametre for informanterne. De italesætter naturen som skrøbelig og som noget, mennesket ikke skal påvirke. Naturmyterne beror sig på at være barrierer, for klimabevidsthed, således, at hvis man har et af de andre natursyn, vil man have tendens til ikke at være klimabevidst. Det interessante er at sammenhængen mellem natursyn og klimabevidsthed findes. Det er dog ikke muligt at konkludere præcis hvori dette samspil findes ud fra det tilgængelige empiriske data.

Analysedel 3: De unges fællesskaber

De unges fællesskaber, hvad end de er klimabevidste eller ej, er relevante at analysere, fordi eksisterende forskning viser, at fællesskaber er meget vigtige for unge mennesker. Derfor er det interessant at se hvorvidt der er samspil mellem fællesskaber og klimabevidsthed og i hvilke typer af fællesskab, dette samspil evt. finder sted.

Teoretisk inspiration til den empiriske analyse

De unges fællesskaber vil blive undersøgt ud fra en empirisk analyse af karakteren af en række af deres forskellige fællesskaber. Denne analysedel, adskiller sig fra de to forrige, ved at der ikke er et egentligt teori-afsnit koblet på, ligesom teoretiske begreber ikke bruges til at analysere ud fra. Der er fundet teoretisk inspiration, i henholdsvis Georg Simmels begrebsapparat og Anja Jørgensens brug af samme, til den empiriske analyse. Det er desuden et kortere afsnit, da flere af mønstrene omkring de fællesskaber de unge deltager i, er fundet i det forudgående analysedele og som det blev forelagt i afsnittet om eksisterende forskning, så oplever danske unge nutidens fællesskaber, som noget de gerne vil deltage i, men også noget der kræver kontinuerligt arbejde at være en del af.

Analysen foretages med inspiration fra hovedpunkter i filosof og sociolog Georg Simmels teori omkring konfliktens betydning for fællesskaber. En konflikt kan være den direkte årsag til at samle grupper og personer som ikke ellers har en forbindelse. Konflikter spiller derfor en stor rolle i at forbinde og adskille mennesker. Ligeledes mener han, at fællesskaber som baserer sig på en konstant fare, er de stærkeste. En gruppe mister, ifølge Simmel, ofte sin indre enhed, når den ikke længere er en del af en konflikt, med en udestående fjende. Så kan gruppen eksempelvis ende med at blive splittet i flere fløje og en sejr er derfor ikke nødvendigvis givtig for fællesskabet, da energien i fællesskabet så opløses (Jørgensen, 2006:170pp) (Simmel 1998:97pp).

Den empiriske analyse, har ligeledes inspiration fra den empiriske analyse, professor i sociologi ved Aalborg Universitet, Anja Jørgensen, har foretaget i afhandlingen "Når kvarteret opdager sig selv". Hendes empiriske bidrag, bygger nemlig på Simmels begreber og benyttes i undersøgelsen af fællesskaber i forskellige boligområder, som alle er opstået på baggrund af en konflikt i eller omkring det pågældende boligområde. Her finder hun, at konflikterne har været katalysator for fællesskaber af forskellig karakter. Der tales både om organiserede fællesskaber, hvor der eksempelvis dannes udvalg, som planlægger både sagsorienterede og samværsorienterede fællesskaber. Ligeledes findes der uorganiserede fællesskaber som opstår mere tilfældigt og også kan have karakter af enten at være sags- eller samværsorienteret. Hun undersøger samspillet mellem konflikten og karakteren af fællesskabet, det er katalysator for (Jørgensen 2006, 173pp).

Hun opstiller følgende skema for at krydse konflikten med karakteren af fællesskabet:

	Organiserede fællesskaber	Uorganiserede fællesskaber
--	----------------------------------	-----------------------------------

Sagsorienterede	Skansen mod nazisme Kontaktudvalget	Markeringer af mærkedage så som Krystalnatten
Samvørsorienterede	Julefrokost Legeplads Fastelavn, Sommer, Sct. Hans fester	”Over hækken” Nære personlige Snak på hjørnet ud for den tidligere naziborg

(Jørgensen: 2006:184).

Anja Jørgensens inddeling af fællesskabets karakter, som udspringer af en konflikt, danner inspiration til den empiriske analyse af fællesskaber i specialet. Her er der ikke umiddelbart bevæggrunde for at tale om organiserede og uorganiserede fællesskaber, da det eneste organiserede de deltager i, i forbindelse med deres fællesskaber, synes at være de der deltager i klimademonstrationer. Generelt er flere af dem netop ikke en del af noget organiseret klimafællesskab, men klimabevidstheden er en del af mange af deres fællesskaber. I stedet, vil analysen tage udgangspunkt i de sagsorienterede fællesskaber og de samvørsorienterede fællesskaber, hvor det sagsorienterede illustrerer fællesskaber som omhandler klimaforandringerne og klimabevidsthed, og kan både være dannet på den baggrund eller have det som omdrejningspunkt for fællesskabet. Det samvørsorienterede skal forstås som fællesskaber, som primært er dannet eller opretholdt med udgangspunkt i samvær, som eksempelvis familie og venner som ikke er klimabevidste.

Undervejs i dataindsamlingen både i form af internetetnografien på Instagram og de efterfølgende interviews, stod det klart, at de unge deltager i mange forskellige fællesskaber, som alle har forskellig karakter. Det har været svært at indfange essensen, af de enkelte fællesskaber for at vurdere hvilke fællesskaber, der havde betydning for deres klimabevidsthed. En forforståelse har været at mange nok valgte at blive klimabevidste fordi andre unge var det og at især unge mennesker higer efter at være en del af et fællesskab. Alligevel sås det at kun få informanter svarede, at det var sociale medier eller venner, som fik dem til at blive klimabevidste. Deres forældre har dog vist sig at spille en større rolle end først antaget, hvilket i øvrigt er på linje med den eksisterende forskning, som viser at både vanerne i barndomshjemmet og opdragelsestype har betydning for børnenes senere klimabevidsthed. Derfor vil alle de fællesskaber informanterne indgår i, blive analyseret, med henblik på at undersøge, hvorvidt de har karakter af at være sagsorienterede eller samvørsorienterede fællesskaber. Det sagsorienterede vil relatere sig til det klimabevidste, men det er også interessant, at undersøge om klimabevidstheden influerer på fællesskaberne og omvendt, for at kunne afgøre, hvilken betydning fællesskab har for klimabevidsthed.

Ikke-klimabevidste fællesskaber

Informanterne har alle nogle venner og er en del af fællesskaber med venner som de ikke anskuer som synderligt klimabevidste. Flere informanter nævner dog, at de synes, det er svært at finde nogen som, slet

ikke er det mindste klimabevidste, men vennerne her er altså langt fra dem i klimabevidsthed. Adspurgt om, hvad de tænker, om folk som ikke går op i klimaet, nævner de både at det må være fordi de mangler oplysning, men de bliver også omtalt som egoistiske og som nogen de har meget svært ved at forstå. De svarer dog også alle, at de godt kunne være venner med nogen som ikke er klimabevidste. Sune er dog den eneste der svarer, at han tror han kunne være venner med dem, men at han har en form for ”naturlig frastødningskraft på de mennesker” (bilag b, 5). De indgår altså alle i fællesskaber med nogen som de ser meget forskellige på klimaspørgsmålet fra. Sif beskriver det således:

”Altså der er jo virkelig mennesker, der egentlig er godt oplyst, har virkelig høje uddannelser og sådan noget men som stadig ikke tror på klimaforandringer, men altså det FORSTÅR jeg bare ikke. Altså jeg forstår det virkelig ikke. Fordi altså verdens forenede videnskab er jo enig og ja jeg kan simpelthen ikke forstå hvordan man ikke sådan kan tro det er reelt og ikke tro på det. Så det.. Altså det er næsten som om der må lægge penge eller magt eller et eller andet til grund for at man ikke skulle tro på det” (bilag c, 5).

Set ud fra Schwarz og Thompsons natursyn og det videreudviklede klimabevidsthedssyn ud fra typerne af mennesker, kan det give mening at man har ser sit standpunkt, som den sande måde, at anskue situationen ud fra og at det derfor kan synes helt umuligt, at se klimaforandringerne ud fra de andre natursyn. Man har simpelthen helt forskellige syn på verden. Selvom hun har denne forståelse af de ikke-klimabevidstes bevæggrunde, kan hun godt være venner med nogen der ikke er klimabevidste – helt i tråd med hvad de andre informanter fortæller. Det lader altså til, at de unge, kan adskille sagen, altså klimakampen/bevidstheden fra samværet. De formår altså at have venner hvor fællesskabet udelukkende er samværsorienteret. Der kan være flere årsager hertil. Rosa og Sune nævner, at de møder noget afstand fra venner, fordi de er vegetar og veganer, men Rosa beskriver, at hun bare accepterer, at de har en anden holdning (bilag h, 2). Sif var både den eneste som var klimabevidst i sin folkeskoleklasse og har mødt det samme på gymnasiet. Hun fortæller, at hun i starten af gymnasietiden holdt det hemmeligt for sine klassekammerater, da hun skulle til en klimastrejke og begrunder det med: ”Man vil jo gerne passe ind og have en masse gode venner i sin klasse. Have det fedt der. Jeg kendte dem jo ikke helt” (bilag c, 6). Flere af de andre, fortæller også, at de kun har en eller to venner i deres klasse eksempelvis som også er klimabevidste og at de med de andre, taler om helt andre ting, for det er vigtigt for dem ikke at pådutte andre en klimabevidsthedsadfærd og være ”hellig”, som Rosa beskriver det. Informanterne har altså ikke-klimabevidste fællesskaber som udelukkende er samværsorienterede.

Klimabevidste fællesskaber

Som tidligere nævnt, har alle informanter en eller flere venner som er klimabevidste. De unge, som stadig går i folkeskole har få klimabevidste venner, mens de andre især på deres efterskole og gennem aktivisme har mødt flere fællesskaber, hvor klimabevidsthed har kunnet fylde. Både Liv, Sune, Sif, Fie og Julie har

gået på efterskole og flere af dem fortæller, hvordan de i løbet af året bliver en del af et klimabevidst fællesskab og langsomt bliver mere klimabevidste, hvor de sammen med deres nye venner eksempelvis bliver vegetarer eller planlægger en klimastrejke. Deres fællesskab, kan altså siges at starte med at være samværsorienteret som et venskab på en efterskole, men at det udvikler sig til også at have elementer af et sagsorienteret fællesskab.

Fællesskab i forhold til aktivisme

Der kan skrives hele specialer, alene om ungdomsaktivisme i eksempelvis Fieys for Future, så afsnittet her er kun en kort opsummering, af de empiriske fund omkring samværs- og sagsorienterede fællesskaber i det aktivistmiljø tre af informanterne er en del af. Både Sif, Sune og Liv taler længe og varmt om fællesskabet i Fieys for Future og hvordan de føler sig som en del af et fællesskab, hvor de endelig kan dele deres interesse. Fællesskabet i Fieys for Future må grundlæggende siges at have karakter af at være sagsorienteret, idet informanterne har meldt sig ind, udelukkende med et sagsorienteret formål og at det er et stykke frivilligt arbejde de lægger i bevægelsen. Sif beskriver her følelsen af at opdage bevægelsen efter at have været en del af fællesskaber, hvor de andre ikke var klimabevidste:

“Waaau en helt ny verden. Wauv mennesker der har de samme interesser og sådan. For at være ærlig så havde jeg altid følt, altså jeg talte jo ikke om klima og sådan noget i skolen fordi, så blev man lidt “okay, hun er lidt mærkelig”, så jeg. Jeg tror bare, jeg egentlig synes, det var vildt fedt, at der var et fællesskab hvor det ligesom var acceptabelt at tale om” (bilag c, 13).

Hun føler sig altså i den grad mødt i fællesskabet og især fordi sagen, altså klimaforandringer, var et formål med fællesskabet. De fortæller dog alle om, at de også har fået meget gode venner og mere sociale fællesskaber i bevægelsen. De planlægger både hyggeweekender, snakker om serier og har altså også et fællesskab som handler om andet end klimaforandringer. Sune beskriver selv, hvordan han nok i højere grad, har et socialt fællesskab med andre fra bevægelsen, fordi han bor i København, hvor de er mange flere og derfor kan ses i hverdagen også (bilag b, 4). I Sifs gruppe er de eksempelvis kun 4-5 personer, men alligevel har hun gode venskaber til de andre og de tager også på lejr sammen. Deres fællesskab har altså udviklet sig fra at være rent sagsorienteret til at have elementer af et samværsorienteret fællesskab.

Fællesskab med forældre

Dette emne er bearbejdet undervejs i analysen, så det opsummeres kun her, til brug for den senere typologi. Fællesskabet informanterne har med sine forældre er jo i sagens natur, samværsorienteret. I de tidligere analysedele er det dog set, hvordan fællesskabet med forældrene også har fået sagsorienterede elementer, særligt når det kommer til natur og ferier, hvor steder som vil blive ødelagt af klimaforandringer, er blevet

besøgt og fortalt om, fordi det har gjort noget ved informanternes klimabevidsthed. Samværet i naturen har primært sagsorienteret karaktertræk i de tilfælde, hvor informanterne eksempelvis omdanner haven til bæredygtig ved at dyrke grøntsager eller anlægge haven efter permakultur. Derudover har de alle påvirket forældrene, til at blive mere klimabevidste, på flere områder, som også tidligere er beskrevet. På den måde kan man sige, at samværet ved bordet eksempelvis er gået fra rent samværsbaseret, til mere sagsorienteret, forstået på den måde, at der nu er en dialog omkring eksempelvis oprindelsen af madvarerne og mængden af kød der spises. Deres fællesskab med forældrene og i familien kommer altså til at indeholde elementer af sagsorienteret fællesskab, men er selvfølgelig stadig primært et samværsfællesskab.

Fællesskab på sociale medier i forhold til klimabevidsthed

Som tidligere nævnt, startede dataindsamlingen med internetetnografi på det sociale medie Instagram. Informanterne blev bedt om, på forhånd, at sende de tre profiler, sider, grupper eller lignende på sociale medier som de brugte mest i forhold til klima. Alle sendte Instagramprofiler udover én som også sendte nogle facebookgrupper, hun havde brugt i starten af sin klimabevidsthed for information. Ud fra litteraturen om internetetnografi og eksisterende forskning på området (Larsen 2010), var den indledende formodning, at de unge ville bruge de sociale medier, til at videreføre allerede etablerede relationer i den offline verden. Fra det eksisterende forskning, som er foretaget på chatsiden Arto i 2010 var der meget interaktion mellem medlemmerne og det var dermed muligt, for forskeren, at følge med i forskellige grupper og offentlige korrespondancer mellem medlemmerne. I den konkrete observation til specialet på klimainfluenternes Instagramprofiler var der kommentarer til profilerne, men der var ikke korrespondancer mellem følgerne og højst et enkelt svar på en kommentar fra personen bag klimaprofilen (bilag i). Derfor var det ikke muligt at optrevle, korrespondancer og dermed analysere fællesskaber udelukkende ud fra internetetnografien. De indledende etnografiske observationer har dog givet en unik viden om miljøet omkring klimaprofiler på de sociale medier (bilag i). De profiler informanterne fulgte kan indeles i fire grupper:

- Klimabevægelsers profiler, som eksempelvis Fieys for Future og Gretha Thunberg. De tre informanter som også er aktivister, er med til at drive FFF profilen og deres svar er derfor ikke medtaget i forhold til fællesskab, da de selv fortæller, at det er svært at skille ad, fordi det er deres venner og dem selv, der laver indholdet.
- Små online butikker med bæredygtige varer (det er udelukkende Fie, som selv har en lille butik, som følger disse)
- Enkeltpersoner, hvis profil har en klimadagsorden og som har mange følgere, i et tilfælde 12.000 følgere og et andet 204.000 følgere.

- Klima-memes, som er en side flere af informanterne følger, hvor billeder redigeres med en sjov tekst på, som eksempelvis et billede af en mand, der griner og teksten er så ”jeg har ikke noget imod klimaforandringer, så får vi mere sol og varme.”

I interviewene gav informanterne udtryk for at de sjældent kommenterer på nogle af klimainfluenternes opslag og hvis de gør, er det eksempelvis for at skrive at en vare er flot eller med et spørgsmål, omkring hvordan man holder planter i live. Altså ikke hvad der kan betegnes som særlig korrespondancebetonet og stadig med et sagsorienteret fokus. Eksisterende forskning omkring unges internetbrug, har også vist, at internettet ofte fungerer som platform, for allerede eksisterende relationer i den offline verden, men ingen af informanterne svarer at de taler med deres venner om det, de ser på Instagramprofilerne, med undtagelse, af Klima-memes. Kia svarer dog, at man kan lære meget, af at følge nogle af de store profiler, men at der ikke rigtigt er den store fællesskabsfølelse forbundet med det:

”Altså jeg synes ikke ligefrem man bliver en del af et fællesskab ved at følge hende, det synes jeg ikke. Men fx nede i kommentarfeltet kan man da godt mærke der er nogle fælles interesser og man kan inspirere hinanden og lære af hinanden uden at man skal.. Hvad hedder det. På et eller andet kursus og sådan noget” (bilag g, 2).

Klimamemes siden indeholder dog noget fællesskab, fordi der kan blive en såkaldt ”os mod dem” situation, hvor nogle få informanter beskriver, at man eksempelvis griner af ”boomergenerationen”. Kia svarer her på et spørgsmål om hvorvidt der er fællesskab forbundet med at følge Fieys for Futures Instagramprofil:

”Ja det synes jeg faktisk, men det er sådan worldwide. Altså det der med, at der kan man se.. Ej men der er klimastrejke i Belgien. Ej vi har også været til det i min by” (bilag g, 3). Så der kan altså på sin vis siges, at findes en vis grad af fællesskab i klimaprofilerne, men den er sparsom i forhold til forventet og er udelukkende sagsorienteret.

Undervejs i analysen er det blevet klart, at de forskellige fællesskaber som informanterne indgår i, ikke blot kan inddeles i henholdsvis samværs- og sagsorienterede fællesskaber. Flere af dem, skifter nemlig løbende karakter, så et ellers samværsorienteret fællesskab kan gå mod at blive mere sagsorienteret og omvendt. Derfor er de unge klimabevidstes fællesskaber, inddelt i en typologi, for at anskueliggøre, fællesskabernes karaktertræk og udvikling. Denne typologi tager udgangspunkt i Anja Jørgensens, typologi, som blev nævnt tidligere i afsnittet, men det organiserede og uorganiserede, er altså ikke med her.

Rubrikken til højre skal ses som karakteristika som fællesskabet ”ender med at have” efter eventuelt at have udviklet sig, mens kolonnerne øverst er relationens udgangspunkt.

	Samværsorienteret (fra start)	Sagsorienteret (fra start)
Samværsorienteret (karakteristika som fællesskabet rummer nu)	Fællesskab med ikke-klimabevidste venner i fx folkeskole og gymnasie	Klimademonstrationer Fieys for Future
Sagsorienteret (Karakteristika som fællesskabet rummer nu)	Fællesskab med forældre om primært: - Ferier - Dyrke grøntsager mm. i haven Klimainteresserede venner (ofte efterskolevenner)	Klimaprofiler på Instagram*

*Her er der tale om de unge, som blot følger de pågældende profiler og ikke de informanter, som står for indholdet på pågældende profil.

Kategorierne er ikke gensidigt udelukkende, forstået på den måde, at når fællesskabet med forældrene eksempelvis starter med at være samværsorienteret og så får sagsorienterede elementer som at dyrke ting og have bæredygtig have og diskutere bæredygtige tiltag derhjemme osv., så er det stadig et samværsorienteret fællesskab. Der er blot elementer i fællesskabet, som har bevæget sig over i det sagsorienterede fællesskab.

Samspil mellem fællesskab og klimabevidsthed

De unges fællesskaber er altså mangeartede, men kan siges, at fordele sig mellem det sags- og det samværsorienterede, ligesom de på nogle områder kan udvikle sig, så det samværsorienterede og sagsorienterede smelter sammen. På andre områder, er fællesskabstypen meget adskilt, således at de næsten ikke taler med ikke-klimabevidste venner om sagen/klimaet og de er samtidig ret bevidste om, hvilke områder, der kan indeholde sags-elementer og hvilke som udelukkende skal indeholde samværselementer. Selvom det ikke er muligt at analysere og informanterne ikke er adspurgte direkte om hvilke fællesskaber de vurderer som de stærkeste, er det nærliggende at kigge på. Der er elementer som peger i retning af Simmels udlægning af fællesskaber, hvor en udestående konflikt, skaber et stærkt fællesskab. Det er dog ikke kun en samling af mennesker, som tilfældigvis har samme "fjende" i konflikten, der danner fællesskabet. Umiddelbart virker de unge i specialet alle til at synes, at de sociale medier ikke indeholder særlig meget fællesskabsfølelse, ligesom de ville ønske at deres ikke-klimabevidste venner gik mere op i klimaet. Klimaprofilerne online og den fælles konflikt, er ikke nok til i sig selv at danne et fællesskab. På samme måde, har nogen af dem følt sig anderledes i de ikke-klimabevidste fællesskaber, men er klar over, at det er nødvendigt at være en del af fællesskabet i eksempelvis en folkeskole- eller gymnasieklasse. Derfor er det nærliggende at formode, at de fællesskaber som udelukkende er orienteret mod enten sagen eller samværet,

er svagere fællesskaber end de andre, som indeholder begge elementer. Online har man sagen til fælles, men det kan ses, som en samling mennesker, der har samme konflikt eller fjende, nemlig klimaforandringerne og eventuelt de som ikke er klimabevidste, jf. memes om ”boomere”, til fælles, men ikke har andet fællesskab end det. På samme vis er det samværsbaserede fællesskab i klassen, netop ikke samlet om den konflikt eller sag, der er klimaforandringerne og så længe, informanterne har det som ”fjende”, vil deres fællesskab med de ikke-klimabevidste, ikke stå lige så stærkt, ifølge Simmels teori om, at konflikter skaber stærkere fællesskaber.

De fællesskaber som starter som én type fællesskab, men udvikler elementer fra den anden type, kan ses som samspillet mellem konflikten og fællesskabet, som det er tilfældet i Anja Jørgensens nuancering. Altså er samspillet mellem fællesskabet og konflikten eller sagen, i dette tilfælde mere nuanceret end som så. Det skyldes, at det både kan være fællesskabet, som bliver optaget af konflikten/sagen samt konflikten/sagen, som danner katalysator for fællesskabet. Ud fra Simmels optik, ville et fællesskab som bygger på en konflikt med en udestående ”fjende”, være stærkere end et som ikke gør, men det kræver mere end konflikten selv, at etablere et fællesskab (Jørgensen 2006:153pp). I empirien fra specialet virker det ikke udelukkende til at være konflikten eller klimasagen som danner et stærkt fællesskaber. De unges fællesskaber som *både* indeholder samværs- og sagsorienterede elementer, lader til at være stærkere eller i hvert fald mere betydningsfulde og givende for de unge. Der er altså stort samspil mellem fællesskaberne og deres klimabevidsthed og klimabevidstheden sniger sig ind i deres etablerede fællesskaber og omvendt.

Konklusion

I dette afsnit vil besvarelsen af specialets problemformulering, gengives, som den er besvaret løbende gennem opgaven. Den lyder således:

“Hvad kendetegner 13-17-åriges klimabevidsthed og hvilke betydninger har fællesskab og de unges forhold til naturen i den henseende?”

De unge ser klimabevidsthed, som at man tænker over sine handlinger og ændrer små ting i hverdagen. De udfører en række klimabevidste handlinger i deres hverdagsliv. Især flyrejser og det at være vegetar/veganer er noget, der fylder meget i deres forståelse og vurdering af egen klimabevidsthed, uanset om de spiser kød og indimellem flyver eller lader være. Når der er klimabevidste handlinger, som de ikke udfører, begrundes de handlingerne enten i familien, praktiske omstændigheder eller at ville opleve verden. Deres unge alder betyder, at det bliver en legitim begrundelse at prioritere familien over klimaet, som når forældrene bestemmer, hvor de rejser hen på ferie og de derfor ikke kan undgå at flyve. Praktiske omstændigheder bruges som begrundelse for hvorfor det er besværligt at blive vegetar. Når de vælger at flyve på ferie, begrundes det med at ville opleve verden. Ferierne og flyturene med familie har dog også sat store spor hos informanterne og er indirekte eller direkte grund til, at flere af dem er blevet klimabevidste, når de har rejst til truede naturområder. Når de argumenterer for deres klimabevidste handlinger, tager de udgangspunkt i at ville gøre det bedste for klimaet. Nogle af informanterne oplever dog også modstand mod deres klimabevidste valg. Det er tydeligt, at magtbalancen mellem de unge og ældre, især forældrene, har ændret sig, så det at have en højere alder, ikke nødvendigvis giver mere magt og visdom, set med de unges øjne. De udfordrer deres forældre til at omlægge vaner og lykkes med at få ændret både mad- forbrugs- og ferievaner i familierne. En informant ender også med at udfordre en rektors beslutning i den offentlige debat, på spørgsmålet om, at flyve på studietur. De unge, kan altså mobilisere sig hurtigere og via andre kanaler end tidligere og føler sig ikke mindre magtfulde i debatten, blot fordi de har en yngre alder. Generelt kan deres klimabevidsthed ses som en kritik af det omkringliggende samfunds måde, at gøre tingene på, som de begrundes, med argumenter fra et fælles gode i samfundet.

Deres forældre har haft en stor betydning for, at de er blevet klimabevidste, ligesom sociale medier, dokumentarer og rejser også har påvirket dem og sat skub i deres klimabevidsthed. Oplevelser der opfattes som klimaforandringer, som eksempelvis den varme sommer 2018, har også øget klimabevidstheden.

De klimabevidste unge, har erfaringer med at få grøntsager og blomster til at gro i haven og har haft ansvar for deres eget bed eller dele af haven. De har ad den vej eksperimenteret med naturen og har fået en naturforståelse. Flere af de unges forældre er engagerede i at lave køkkenhaver og nyttehaver og de har fundet stort fællesskab med deres forældre, gennem naturprojekter i haven. Naturen fungerer i flere tilfælde, som arena for fællesskab med både forældre, familie og venner, hvilket kan anses som katalysator for klimabevidsthed. Flere værdsætter naturen for dens æstetik og dyrelivet, hvilket giver stor ærefrygt for

naturen og lyst til at passe på den. Flere af de unge føler sig i særlige situationer, nærmest forbundet med naturen, hvor de netop sætter pris på naturens storhed og muligheden for at føle sig lille. Deres natursyn hviler på grundtanken om, at naturen er skrøbelig og noget vi mennesker må passe på. Det har en betydning for deres klimabevidsthed. Nogle informanter har dog været frakoblet naturen i dele af deres liv og nogle få mener stadig ikke de har "naturen under huden". For størstedelen af informanterne, har naturforbindelsen en betydning for klimabevidsthed. For en informant er det klimabevidstheden, der har betydning for naturforbindelsen. Det lader altså til, at der findes et samspil mellem natur- og klimabevidsthed.

De unge er en del af flere forskellige fællesskaber, som har forskellige karakteristika og orienteringer. Der er udviklet en skitsering, af disse orienteringer, for at analysere de enkelte fællesskabsformer. De klimabevidste unge indgår i fællesskaber, som udelukkende er sagsorienterede, gennem eksempelvis klimaprofiler på Instagram. Disse bruger de kun til når det omhandler klimasagen og der er intet samværsfællesskab forbundet med det, hverken online eller offline. På samme måde deltager de i fællesskaber, som udelukkende forekommer samværsorienterede, hvor der er tale om fællesskaber med ikke-klimabevidste venner, som de ofte kender gennem folkeskolen eller i gymnasiet. Klimabevidsthed er ikke en del af disse fællesskaber, men de unge bevarer dem alligevel, fordi de er opmærksomme på vigtigheden af, at deltage i et fællesskab eksempelvis i gymnasiet. Der findes dog også fællesskaber, som udvikler sig undervejs og hvor der opstår samspil mellem fællesskab og klimabevidsthed. Både klimademonstrationer og de unges aktivistiske arbejde i FFF, er startet udelukkende som et sagsorienteret fællesskab, men har undervejs udviklet sig til også at indeholde samværsorienterede elementer. Flere af dem har deres bedste venner her og kan sagtens mødes kun for at se en serie eller være sammen uden at tale om klimabevidsthed. På samme måde er der de fællesskaber, de indgår i med deres forældre, som er startet samværsorienterede, men undervejs har fået elementer af den sagsorienterede klimabevidsthed. Det er særligt samværet med forældrene omkring havearbejdet, som har udviklet sig til at handle om viden omkring biodiversitet og permakultur, hvilket har haft betydning for klimabevidstheden. Slutteligt gælder det samme for deres klimainteresserede venner, som ofte er efterskolevenner eller en enkelt ven i folkeskolen, hvor fællesskabet som udgangspunkt er startet samværsbaseret, men undervejs, også indeholder elementer af det sagsorienterede, fordi de eksempelvis inspirerer hinanden til at blive vegetarer eller arrangerer en klimastrejke sammen. Der findes et samspil mellem klimabevidsthed og fællesskab. Desuden kan fællesskaberne som både indeholder samvær og sagsorienteret indhold, tolkes som værende stærkere og mere betydningsfulde fællesskaber for de unge. Derfor må fællesskaber siges at have en betydning for de unges klimabevidsthed.

Undersøgelsens konklusion er formet af den metodiske og designmæssige ramme om specialet. Den kvalitative metode, har betydet, at aspekter som ikke var en del af forforståelsen af klimabevidste unge er blevet undersøgt. Det har især givet mulighed for at få deres forhold til natur udfoldet, da flere af dem

startede med et kort svar på deres forhold til naturen, men havde flere oplevelser og refleksioner over deres forbindelse til naturen. Disse ville ikke være frembragt gennem den kvantitative metode eller en struktureret interviewform. Som tidligere nævnt, er der forbehold at tage i forhold til generaliserbarheden af casestudiet. De teoretiske bidrag har medvirket til en fortolkning af datamaterialet og selvom konklusionen ikke kan generaliseres direkte til andre unge klimabevidste, ud fra deres fortællinger alene, er der tale om en analytisk generaliserbarhed. De overordnede mønstre, der ses omkring udfordringer og begrundelser for klimabevidsthed og naturforbindelse og fællesskaber, kan generaliseres ud til en bredere gruppe af klimabevidste unge. Netop mønstrene i informanternes udsagn når de er fortolket ved hjælp af teori, kan sige noget generelt, omkring klimabevidstheden blandt de unge. Et gennemgående tema på tværs af især Thévenot og Simmels teorier samt i empirien er, synet på klimabevidstheden som kritik af det værende. De retfærdiggørelser de unge foretager for at legitimisere deres klimabevidsthed, bygger på en grundtanke om, at det kræver nogle principper for, som aktør, at stille en kritik af de herskende normer i samfundet. På samme måde, beskæftiger Simmel sig med konflikten som grobund for tættere fællesskaber og det er mønstre som ses i datamaterialet. Samlet givet det et billede af unges klimabevidsthed i dag, som værende en kritik, af samfundet og som noget der står i opposition til majoritetens livsstil, frem for at være et alternativ til et hverdagsliv.

Specialets resultater, skriver sig ind i den eksisterende forskning, ved at de unge søger efter fællesskaber, hvor de kan være sig selv og det derfor ikke kræver så meget arbejde. De er dog villige til at indgå i fællesskaber, hvor deres klimabevidste interesser ikke mødes, for at passe ind i et gruppefællesskab. De fællesskaber som både har det sagsorienterede og samværsorienterede, fremstår mere ”rene” og lader dem være sig selv, uden at skære en af siderne fra. Den eksisterende forskning viste ligeledes at børn udelukkende bliver påvirket til klimabevidsthed af forældre, hvis klimabevidstheden internaliseres hos de unge og det ikke blot er noget de passivt er blevet fortalt om. Det er i tråd med de oplevelser de unge i specialet har, med ikke blot at have fået fortalt om klimabevidsthed, men fx har haft ansvar i haven og selv har været i truede naturområder på ferie. Den internaliserede klimabevidsthed gennem naturoplevelser og de rene fællesskaber, hvor både samvær og klimasagen kan kombineres, er mønstre som vil kunne generaliseres bredt set til klimabevidste unge.

Litteraturliste

Udgivelser

- Antoft, Rasmus H. og Heidi H. Salomonsen 2007: ”Det kvalitative casestudium: introduktion til en forskningsstrategi” i Antoft, Rasmus. & Michael H. Jacobsen (red.): *Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Backe-Hansen, Elisabeth 2012: *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Gyldendal akademisk.
- Boltanski, Luc og Laurent Thevénot 2011: ”Den kritiske evnes sociologi.” i Luc Boltanski: *Pragmatisk sociologi*. København: Hans Reitzel.
- Bruselius-Jensen, Maria og Sørensen, Niels Ulrik 2017. *Unge fællesskaber – mellem selvfølghed og vedligeholdelse*. Center for Ungdomsforskning. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- De Vaus, David 2001: *Research Design in Social Research*. Californien: SAGE publications.
- Ejbye-Ernst, Niels Bettina Moss, Dorte Stokholm, Brian Lassen, Søren Præstholt, Thorleif Frøkjær 2019: Betydning af dagtilbudsarbejde med børn i naturen. En forskningsoversigt med fokus på nordisk litteratur. Center for børn og natur.
- Gilje, Nils og Harald Grimen 2002: *Samfundsvidenskabernes forudsætninger*. København: Hans Reitzel.
- Harkes, Larsen 2015: ”Udsatte børn og unge” i Bundesen, Peter et al. *Sociale problemer*. København: Hans Reitzels forlag.
- Jørgensen, Anja 2006: *Når kvarteret opdager sig selv*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Kemp, Peter og Lisbeth W. Nielsen 2009: *Klimabevidsthedens barrierer*. Klima- og energiministeriet.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann 2009: Interview. Hans Reitzel. København. 1. udgave.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann 2013: Interview. Hans Reitzel. København. 2. udgave.
- Larsen, Malene C. 2018: ”Internetetnografi – på online feltarbejde mellem hverdagspraksisser og netværkskommunikation” i Michael H. Jakobsen og Hanne Louise Jensen: *Etnografier*. København: Hans Reitzel.
- Levinsen, Marianne 2018: *7 generationer. Værdier, forbrug og levevis nu og i fremtiden*. Højbjerg: Fremforsk.

- Louv, Richard 2005: *Last Child in the Woods – Saving our Children from Natural Deficit Disorder*. New York: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Hansen, Magnus P. 2016: ”Engagement mellem tillid og tvivl: introduktion til Laurent Thévenots sociologi om engagementsregimer” i Laurent Thévenot: *Engagementregimer*. København: Hans Reitzels forlag.
- Schwarz, Michiel og Michael Thompson 1990: *Divided We Stand. Redefining Politics, Technology and Social Choice*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Simmel, Georg 1998: *Hvordan er samfundet muligt? Udvalgte sociologiske skrifter*. København: Nordiske forlag.
- Thévenot, Laurent 2016: *Engagementsregimer*. København: Hans Reitzels forlag.
- Ziehe, Thomas 1989: *Ambivalenser og mangfoldighed*. København K.: Politisk revy
- Ziehe, Thomas 2004: *Øer af intensitet i et hav af rutine*. København K.: Politisk revy.
- Ziehe, Thomas 2008: *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*. København K.: Politisk revy. 2. udgave

Tidsskriftsartikler

- Curtis, Sarah (2010): 'Virtuous Landscapes': Therapeutic Material Settings. In Curtis, Sarah: *Space, Place and Mental Health*. Ashgate. pp.35-63.
- Grønhøj, A. og J. Thøgersen (2009): Like father, like son? Intergenerational transmission of values, attitudes, and behaviours in the environmental domain. *Journal of Environmental Psychology* 29 . Pp. 414-421.
- Grønhøj, A. og J. Thøgersen (2011): Action speaks louder than words. The effects of personal attitudes and family norms on adolescents' pro-environmental behaviour. *Journal of Economic Psychology* 33 (2012) pp. 292-302.
- Grønhøj, A. og J. Thøgersen (2017): Why young people do things for the environment: The role of parenting for adolescents' motivation to engage in pro-environmental behaviour. *Journal of Economic Psychology* 54 (2017) pp. 11-19.
- Gundelach, P., & Hauge, B. (2012). For klimaets skyld? *Dansk Sociologi*, 23(1), 51-72

Websider

- Børnerådet (2020): Børnekonventionens artikler. Tilgået d. 16. april 2020.
<https://www.boerneraadet.dk/boernekonventionen/boernekonventionens-artikler>
- Concito (2018): Klimabarometeret 2018. Tilgået d. 15. Februar 2020.
https://concito.dk/files/dokumenter/artikler/klimabarometeret_2018_endelig_rev2.pdf
- DR (2019a): Forskerne har talt: Ja, det blev et klimavalg. Tilgået d. 3. Marts 2020.
<https://www.dr.dk/nyheder/politik/folketingsvalg/forskerne-har-talt-ja-det-blev-et-klimavalg>
- DR (2019b): Resten af året er der overtræk på jordens ressourcer. Tilgået d. 14. april 2020.
<https://www.dr.dk/nyheder/viden/natur/resten-af-aaret-er-der-overtraek-paa-klodens-ressourcer>
- IPCC (2018): Special report: Global warming of 1.5 celsius. Tilgået d. 3. Marts 2020.
<https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>
- Ipsos (2019): Danskerne og klimaforandringer. Tilgået d. 5. Marts 2020. <https://www.ipsos.com/da-dk/ny-undersogelse-danskerne-og-klimaforandringerne>
- Sociologisk Institut (2018): Hvordan bliver Danmark en bæredygtighedsstat? Tilgået d. 2. Marts 2020. <https://www.soc.ku.dk/instituttet/sociologisk-institut-i-pressen/baeredygtighedsstat/>
- Tuborgfonden (2018): Unges deltagelse i civilsamfundets institutioner. Tilgået d. 7. maj 2020.
https://www.tuborgfondet.dk/wp-content/media/2018/06/Unges-deltagelse-i-civilsamfundet_Kortlaegning-Online-version_01062018.pdf
- World Overshoot day (2020): Country overshoot days. Tilgået d. 14. april 2020.
<https://www.overshootday.org/newsroom/country-overshoot-days/>
- WWF (2019): I dag har vi brugt alle jordens ressourcer for 2019. Tilgået d. 14. april 2020.
<https://www.wwf.dk/?23080/Earth-Overshoot-2019>